KAS YRA KAS

Piratai

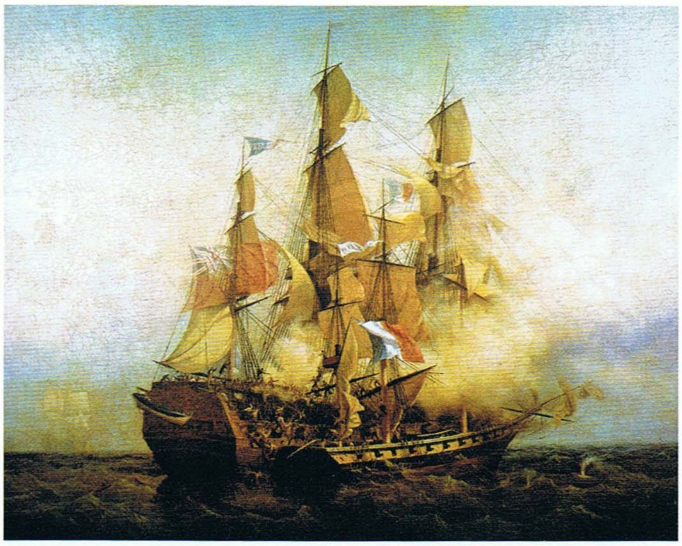

KAS YRA KAS

Piratai

Rainer Crummenerl

Iliustravo Udo Kruse-Schulz ir Nikolaj Smirnov

MŪSŲ KNYGA

Įžanga

Turbūt dažnas žmogus piratą įsivaizduoja su medine koja, juodu raiščiu ant aklos akies ir su papūga ant peties... Šis įvaizdis atsirado piratų „aukso amžiaus“ laikais, t. y. daugiau kaip prieš tris šimtus metų, o apie jį mes sužinojome iš tų laikų plėšikų ir jų aukų pasakojimų.

Tačiau yra ir kitų, dar gerokai mažiau žinomų piratų paveikslų. Mat piratavimas – sena kaip pasaulis bėda: jūrų plėšikai egzistuoja nuo tų laikų, kai jūromis buvo imta gabenti prekes ir kai jau buvo galima šio to prisiplėšti pakrantėse. Šio plėšikavimo priežastys buvo panašios į tas, dėl kurių plėšikų atsirado ir sausumoje – dėl nelygybės, kai vieni žmonės sukaupdavo daug turtų, o kiti likdavo visiški vargšai ir įsigalėdavo neteisybė. Tačiau neretai būdavo ir kitų jūrų plėšikų daugėjimo priežasčių – dažniausiai tokios priežastys buvo nuotykių ieškojimas ir noras greitai praturtėti.

Piratavimą dar labiau skatino karai ir besivystanti prekyba. Tai žinojo jau Johanas Volfgangas Gėtė, kurio „Fauste“ Mefistofelis taria štai ką: „Mūsų klausia, kas ir neklausia, kaip / Aš neturėjau žinoti laivininkystės: / Karas, prekyba ir piratavimas / Tai trys neatskiriami dalykai“.

Ypač svarbūs jūrų plėšikai tapo, kai valstybės (kunigaikščiai, karaliai ir vyriausybės) juos subūrė ir pavertė karo laivynu. Iš tokio „pagalbinio būrio“ kilo broliai vitaliečiai, kurių vadeiva Klausas Štiortebekeris tapo įžymiausiu visų laikų Vokietijos piratu.

Deja, dauguma jūrų plėšikų neturėjo nieko bendra su romantišku mūsų laikų įsivaizdavimu: jie buvo žiaurūs, godūs, tikri jūrų nusikaltėliai. Tačiau daug kur piratų šlovė nėra tokia jau neigiama: neretai kino filmuose ir romanuose jie vaizduojami kaip kovotojai už laisvę, tautos didvyriai.

Jūrų plėšikų yra ir šiandien: piratavimas tebėra šiuolaikinė pavojingo nusikaltimo forma. KAS YRA KAS serijos knygoje atskleidžiama piratavimo istorija – dramatiška, kruvina, kartais ir tragiška, tačiau labai įdomi istorija.

PAVEIKSLŲ ŠALTINIAI:
AKG, Berlynas: p. 1, 70, 7 vk, 8 vk, 14 v, 14 av, 17 vk, 26 v, 27 v, 29 v, 34 ak, 37 v, 37 vid., 39 vd, 42 v, 43 vid; Tessloff leidyklos archyvas, Niurnbergas: p. 8/9, 8 ad, 16 vk, 16 ad, 17 ad, 20 vd, 21 vd, 23 vid.d, 32 vd; Board of Trustees of the Armouries, Lydsas: p. 43 vd; Bildarchiv preuß. Kulturbesitz, Berlynas: p. 11 vd (kalavijai); Bridgeman Art Library, Londonas: p. 5 vid.v, 5 vid.d., 24 vk, 30 v. (kardas, 1520 m.); 30 ak, 33 vd, 33 v, 33 a, 34 vk, 40 vk; Christies Images Limited, Londonas: p. 35 v; Corbis, Diuseldorfas: p. 4 v, 7 ad, 10 vk, 10 ad, 13 ad (bokštas), 16 ad, 17 avid., 20 a (fonas), 20 a (portretas), 24 a, 46 a, 47ak; Den Antikwariske Samling | Ribe, Danija: p. 13 vvid. (amuletas); Juniors Bildarchiv, Ruhpolding: p. 32 ak; Mary Evans Picture Library, Londonas: p. 4 ak, 30 a (užpuolimas), 41 vd, 42 a, 48 a; MoneyMuseum, Ciūrichas: p. 21 avid., 23 vd; National Maritime Museum, Londonas: p. 4 vid.d, 5 vid.d, 19 vvid., 23 v, 30 v (granata), 30 v (abordažo peilis), 32 vk (džiūvėsiai), 41 vid., 43 ak (vėliava), 45 vid.k; National Museumo of Iceland, Reikjavikas: p. 13 vd; Picture Alliance, Frankfurtas: p. 16 vd, p. 17 vd, 17 vid.d, 18 vid., 22 d, 25 a (fonas), 45 vid.d, 47 ad; Picturedesk/The Art Archive: p. 5 ad (Eileen Tweedy), p. 30 vk ir 30 vd (kardai), 31 v, 43 a (džonkos), 48 vk; Schiffahrtsmuseum Brake/Linda Thorlton: p. 25 a (navigaciniai instrumentai); Gottorfo pilis, Šlėzvigas: p.10 avid., Staatens Historiska Museet, Stokholmas: p. 13 vk (Slibino galva), 13 ad (galva); The British Museum, Londonas: p. 36 vid.; The National Archives, Surrey: p. 40 vk (mirties bausmė), 41 vd, The Pierpont Morgan Library/Art Resourc, Niujorkas, JAV: p. 10 vid.d; Brėmeno Užjūrio muziejus (nuotraukos: Gabrielė Warnke): p. 32 vid.d, 32 ak (lėkštė, stalo įrankiai), 33 vk, 39 vid.k, 40 vk (kojų grandinės); Universitetet I Oslo – Norvegija: p. 11 vd (šalmas); www.networkphotographer.com/Mike Goldwater 5 p. 46 v, 47 v.
VIRŠELIO NUOTRAUKOS: Picture Alliance; Mauritius Bildagentur; Cinetext Bildarchiv (2 nuotraukos)
ILIUSTRACIJOS: Udo Kruse-Schulz: p. 9 v, 12 v, 12 a, 14/15 a, 20 vid.k, 25 v, 28 a, 29 a, 34/35 a, 40/41, 44 v, 44 a;
Nikolaj Smirnow: p. 6 a, 11 a, 18/19, 22 a, 26/27 a, 28 v, 31 a, 36 a, 38 v, 38 vid;
Iš vokiečių kalbos vertė Romas Rukšėnas
Redagavo Aldona Jekentienė

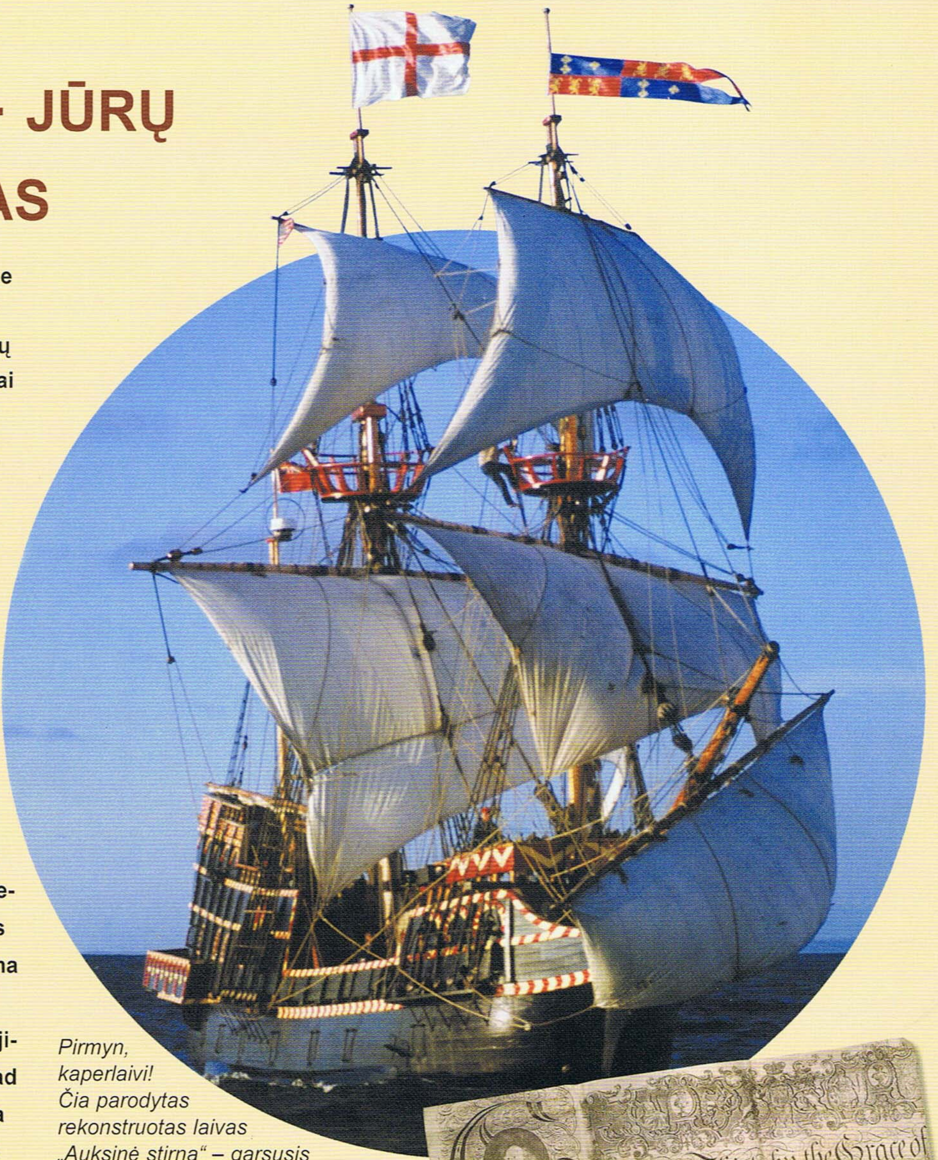
Vilkpėdės 20, LT-03151, Vilnius, tel. 2331005, faks. 2337736; www.musuknyga.lt, info@musuknyga.lt

Tiražas 3000 egz.
ISBN 9955-14-152-2

UDK 087.5:341.3
Cr96

Turinys

PIRATAI – JŪRŲ SIAUBAS

Pirmyn, kaperlaivi! Čia parodytas rekonstruotas laivas „Auksinė stirna“ – garsusis anglų pirato Fransio Dreiko laivas.

PIRATAVIMAS

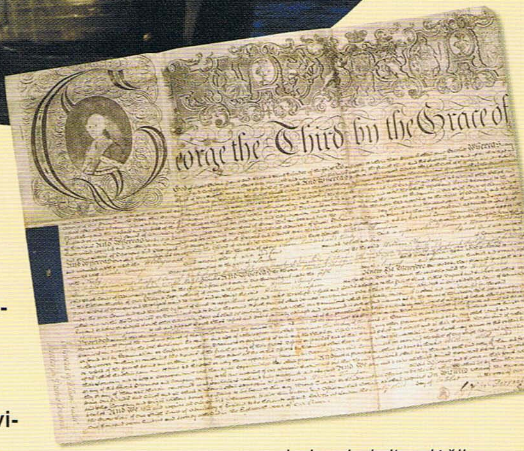
Jūrų kelionės ir plėšikavimas jūrose yra neatsiejamai susiję. Jūrų plėšikų atsirado tuomet, kai žmonės pradėjo jūromis gabenti prekes. Žodis „piratavimas“ kilo iš graikų kalbos žodžio „peiran“ – drįsti, kažko imtis. Vėliau žodį „peirates“ (kuriuo buvo vadinami tik graikų jūrų plėšikai) pradėjo vartoti visos jūrininkų tautos – nepriklausomai nuo to, ar patys piratai save vadino jūrų plėšikais, kaperiais, korsarais ar flibustjerais.

KAPERIAVIMAS

Vykstant karui beveik visi jūrų plėšikai virsdavo kaperiais. Kaperiavimas buvo kariaujančių valstybių remiama piratavimo forma. Kunigaikščiai ir karaliai išduodavo kaperlaivių liudijimus, kuriuose būdavo nurodyta, kad šių liudijimų savininkams leidžiama pulti ir plėšti priešininko, su kuriuo kariaujama, laivus. Kaperis turėdavo savo sąskaita išlaikyti ir įrengti laivą. Dalis jo laimikio priklausydavo jo užsakovui, o likusi prisiplėšto grobio dalis tapdavo teisėtai įgyta kaperio nuosavybe. Vokietijoje kaperiai buvo vadinami ir laisvaisiais plėšikais. Kaperlaivių liudijimus pripažindavo ir tarptautinė teisė. Taigi teoriškai kaperio nebuvo galima apkaltinti piratavimu.

Bene garsiausio pirato paveikslas: vienakojis Džonas Silveris iš Stivensono romano „Lobių sala“.

Laisvojo britų plėšiko Viljamo Kido kaperio liudijimas.

KAS TAPDAVO PIRATU?

Nemažai žmonių mané, jog piratavimas yra bene vienintelė galimybė greitai praturtėti. Kiti pradėdavo plėšikauti todėl, kad labai skurdžiai gyveno. Didžiąją dalį XVI a. ir XVII a. piratų sudarė buvę jūrininkai, anksčiau tarnavę prekybiniuose ar karo laivuose. Neretai piratais jie tapdavo ne laisva valia: juos prievarta nutempdavo į laivą ir versdavo tarnauti. Jų gyvenimą temdė netektys, baisi kapitonų savivalė, sunkios bausmės ir mažas užmokestis. Todėl kai laivą užgrobdavo kaperiai, dalis to laivo jūreivių neretai laisva valia prisidėdavo prie piratų. Kitus tai padaryti priversdavo piratai – jiems ypač reikėdavo tam tikrus dalykus išmanančių žmonių: dailidžių, locmanų, navi-

gaciją suprantančių karininkų, gydytojų. Įvairiaspalvių komandų sudėtį papildydavo laimės ieškotojai, avantiūristai, pabėgę vienuoliai, nuskurdę kilmingieji, plėšikai ir žudikai. Be to, neretai tokiose komandose būdavo ir iš Afrikos kilusių vergų.

Vyrus prievarta ima į tarnybą karo laive.

Šiurkštūs drateliai

Baisybės, kankinimai ir žudynės buvo daugumos piratų antpuolių kasdienybė. Dauguma jūrų plėšikų buvo žiaurūs, kieti žmonės – tiesa, jie negailėdavo ir savęs. Anglų piratų vadeivai Henriui Morganui forto šturmo metu patrankos sviedinys nutraukė abi kojas. Tačiau jis gulėdamas stebėjo kovos veiksmus ir toliau įsakinėjo, kol galiausiai numirė. Dažnai piratai kankindavo savo belaisvius, kad sužinotų, kur pastarieji paslėpė vertingus daiktus. Be to, jeigu jiems atrodydavo, kad jų grobis per mažas, jie neretai nužudydavo ar kankindavo užgrobto laivo įgulą. Vienus vyrus iš aukštai numesdavo ant denio, kiti turėdavo tapti gyvais patrankų sviediniais.

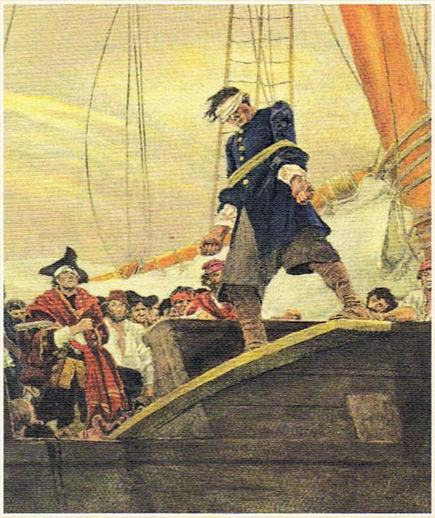
Plakimas „devyniauodege kate“ buvo žiauri, bet karo laivuose įprasta bausmė.

Pirato mirtis

Piratauti reikėjo visų vyro jėgų. Sunkiai dirbti laive galėdavo tik jauni, sveiki ir stiprūs vyrai. Piratų amžiaus vidurkis laive būdavo apie 20 metų. Senatvės sulaukdavo tik nedaugelis iš jų: dažnai jie prieš laiką mirdavo ar žūdavo sudužus laivui, sužeisti ar nužudyti mūšyje, daug jų mirdavo dėl ligų, neretai piratus tiesiog sugaudavo ir nuteisdavo myriop. Romėnai piratus nukryžiuodavo, o Baltijos jūros piratams, broliams vitaliečiams, nukirsdavo galvas. Anglijoje daug žmonių susirinkdavo pasižiūrėti piratų egzekucijos kartuvėse. Kai kuriuos lavonus tris kartus apiplaudavo potvynis ir atoslūgis ir tik po to tuos kūnus, kad jie ilgiau išsilaikytų, aptepdavo derva ir įkišdavo į geležinius narvus. Tuomet juos pakabindavo Temzės pakrantėje kitiems pagąsdinti ir dar – kad niekas negalėtų pavogti ir palaidoti jų kaulų.

Romanų herojai

Nors piratų kasdienybė dažniausiai toli gražu nebuvo romantiška, jie tapo daugybės knygų ir filmų herojais. Vieną įžymiausių piratų paveikslų – vienakojį Džoną Silverį – sukūrė škotų rašytojas Robertas Luisas Stivensonas savo nuotykių romane „Lobių sala“ (1883 m.). Labai įžymus ir Kapitonas Kablys –

Piratai ir jų auka, kuri turi „pereiti lieptu“. Tačiau šis žiaurus kankinimo būdas istoriškai patikimai tėra patvirtintas tik vieną kartą.

baisusis piratų kapitonas iš J. M. Barrieso spektaklio „Piteris Penas“. Filmų „Karalienės piratas“ (Fransis Dreikas) ir „Po juodąja vėliava“ (Viljamas Kidas) herojai egzistavo iš tikrųjų. Su jais siejamos tokios sąvokos kaip laisvė ir nuotykiai, egzotiškos vietos ir paslėpti, užkasti lobiai – o tokie dalykai domina žmones nuo neatmenamų laikų.

Piratai scenoje: Piteris Penas ir jo draugai išveja jūrų plėšikus (1907 m. teatro afiša). Apačioje dešinėje pavaizduotas kovojantis piratų kapitonas Juodabarzdis.

Piratavimas ankstyvosiose kultūrose

Kodėl piratų atsirado Viduržemio jūroje?

Viduržemio jūroje plėšikauti buvo pradėta tuomet, kai čia prasidėjo intensyvi prekyba ir vandeniu pradėjo skrieti prekių prikrauti storapilviai finikiečių ir graikų prekybiniai laivai. Tačiau jau anksčiau buvo įprasta apsilankyti svetimose pakrantėse ir su savimi į sausumą pasiimti tai, kas atrodė vertinga (dažnai šitaip būdavo į vergiją išgabenami ir žmonės). Juk senovėje vergovė buvo įprastas dalykas. Na, o pakrančių plėšimas greičiausiai ir buvo pirmykštė piratavimo forma.

Puikiu prieglobsčiu ankstyviesiems piratams tapo Mažosios Azijos pakrantės ir daugybė Egėjo jūros salų.

Puikiai apsaugoti seklumų ir kyšančių uolų, antikos laikų piratai čia jausdavosi kaip namuose. Pasislėpę atraminiuose punktuose, jie užpuldavo vario, sidabro, gintaro ir alavo prikrautus finikiečių prekeivių laivus, užsitikrindami turtingą grobį.

Kokios taktikos laikydavosi jūrų plėšikai?

Pakrančių piratai visuomet elgdavosi vienodai: nuo aukštai virš jūros iškilusio skardžio ar uolos vienas piratas žiūrėdavo į jūrą dairydamasis grobio. Jeigu jis pamatydavo kokį nors objektą, kurį „apsimokėdavo“ pulti, iškart apie tai pranešdavo savo sėbrams, o pastarieji šokdavo į greitas plokščiadugnes

Pirmieji piratai

Pirmųjų duomenų apie plėšikavimą jūrose gauta iš rytinės Viduržemio jūros dalies, kur XIII a. pr. Kr. piratauti pradėjo Likijos (Lukka) tautelė (jos atstovai gyveno dabartinės Turkijos teritorijos pietuose). Tačiau dar senesnių jūreivystės ir piratavimo pėdsakų aptinkama Pietryčių Azijos salose ir Kinijos Pietų pakrantėje. Viena seniausių piratų prieglobsčio vietų laikomos ir pakrantės juostos išilgai Hormuzo sąsiaurio prie Persijos įlankos.

Pakrančių piratai pastebėjo prekybinį laivą ir rengiasi jį pulti.

TRIREMOMIS **buvo vadinami per šimtus metų patikrinti kariniai Viduržemio jūros laivai. Triremos įgulą sudarė apie 170 irklininkų, 20 jūreivių ir 12 kareivių. Irklininkams irkluojant trirema pasiekdavo 6 mazgų greitį. Irklininkai sėdėdavo trijomis, viena virš kitos esančiomis eilėmis. Kovojant būdavo stengiamasi arba praplaukti labai arti priešininko laivo ir sulaužyti jo irklus (tuomet laivas tapdavo nevaldomas), arba trenkti į laivo šoną.**

Antikos laikų karo laivas su irklininkais ir taranu (kairėje).

Jūrų plėšikų buvo jau gilioje senovėje. Šioje romėnų mozaikoje (III a. po Kr.) pavaizduota, kaip jaunasis graikų dievas Dionizas nuveja jūrų piratus.

valtis. Dažniausiai tai būdavo vadinamosios moneros, kurių kiekvienoje pusėje būdavo po vieną irklų eilę.

Vienuose laivuose būdavo 20, o kituose – net 50 irklininkų. Jeigu jūrų plėšikai pamatydavo, kad juos persekioja stipresnis priešas, tuomet jie žaibo greitumu pranykdavo įlankoje, paskandindavo savo valtis ir bėgte pasišalindavo tik jiems vieniems pažįstamais takais. Dažniausiai gilesnės grimzlės persekiotųjų laivai greitai užplaukdavo ant paslėptų rifų.

Naktimis pakrančių piratai su malonumu medžiodavo žmones. Pirkliais arba keliauninkais apsirėdę jūrų plėšikai jau iš anksto apsidairydavo savo būsimojo plėšimo vietoje. Juos ypač domindavo vyksiančios vestuvės ar kokios nors kitos didelės šventės. Tuomet piratai netikėtai užpuldavo, nusivarydavo į laivus nerūpestingus, neginkluotus, nieko bloga neįtariančius žmones ir vėliau juos parduodavo vergų pirkliams.

Galiausiai pagrindine piratų stebėjimo vieta tapo atvira jūra: iš pakrančių piratų jie virto jūrų plėšikais. Tam buvo būtini kitiems laivams persekioti (o pirmiausia abordažui) tinkami laivai. Graikų triremos ir buvo tokie laivai.

Yra išlikę istorinių duomenų apie tai, kaip ankstyvųjų amžių laikais Graikijos Viduržemio jūros Kretos salos karo laivai išplaukė į kovą su piratais. Vėliau, VII a. pr. Kr., kovoje su piratais dalyvavo stipraus prekybinio miesto Korinto prekybinis laivynas – taigi piratai kėlė vis didesnį pavojų. Vien tik Polikratas, kuris anksčiau buvo pirklys, 538–522 m. Samo saloje vadovavo iš šimto laivų sudarytam piratų laivynui.

Kaip buvo kovojama su jūrų plėšikais?

Atrodo, kad jūrų plėšikų medžiotojų pasiekimai buvo kuklūs, nes graikų pirkliai ėmė burtis į laivų savininkų bendrijas. Šios bendrijos jūrų plėšikams išgąsdinti į prekybinius laivus siųsdavo ginkluotų žmonių įgulas.

Kitais atvejais prekybiniai laivai sudarydavo karavaną, kurį saugodavo vadinamasis konvojus – laivai,

Daugybė Egėjo jūros salų su savo įlankomis puikiai tiko piratams pasislėpti ir paslapčia pasprukti.

Antikos laikų burlaiviai pavaizduoti ant vieno senovės romėnų sarkofago (II–III a. po Kr.).

kuriuose taip pat būdavo ginkluotų žmonių.

Plėšikavimas jūrose aprimo tik po to, kai persų užpulti atėniečiai pastatė galingą karo laivyną. 480 m. pr. Kr. šis laivynas ne tik sunaikino užpuolikus persus, bet ėmė energingai persekioti ir piratus. Atėnų įkurta abiejose Egėjo jūros pakrantėse esančių miestų jūrų sąjunga saugojo prekybinius laivus, suteikdama jiems triremų palydą. Tuo pat metu jie kovojo su salose ir Jonijos pakrantėje įsitvirtinusiais plėšikais.

Tačiau ramybė truko ne taip jau ir ilgai. Kai 404 m. pr. Kr. sunyko Atėnų galybė jūroje, jūrų plėšikavimas vėl atgijo. Mat tuomet daugybė kareivių ir jūrininkų liko be užsiėmimo ir dalis jų pasuko plėšikauti.

Kas žinoma apie Kilikijos jūrų plėšikus?

Senovės keliautojai labiausiai bijojo Kilikijos jūrų piratų. Šių piratų atraminiai punktai buvo paslėpti uolėtoje dabartinės Turkijos pietų pakrantės įlankoje. Šiuos piratus smarkiai rėmė ir saugojo Mitridatas (apie 130–63 m. pr. Kr.), nedidelės Pontijos karalystės, esančios Mažosios Azijos šiaurės rytų pakrantėje, karalius.

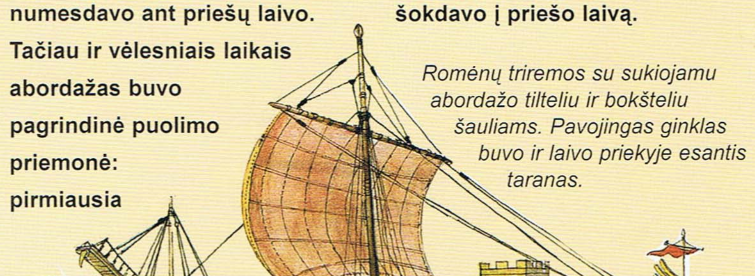
Pavojingiausias kilikiečių ginklas buvo jų maži, vikrūs irkliniai laivai liburnos. Norėdami išgąsdinti savo priešininkus, kilikiečių piratai ant stiebo iškeldavo vėliavas su negyvėlio galva arba kokiu nors kitu mirties simboliu.

Pastebėję laivą, galintį tapti grobiu, plėšikai priplaukdavo prie jo ir nuo savo valties turėklų peršokdavo į jį. Laive jie kaudavosi kalavijais ir kardais.

Manoma, kad kilikiečiai užgrobė daugiau kaip 1000 laivų, sumušė romėnų laivyną ir išplėšė bei sunaikino

Šis bei tas apie abordažą

Kol laivuose dar nebuvo šaunamųjų ginklų, jūrų mūšio baigtį nulemdavo tik abordažas. Planingai abordažą 260 m. pr. Kr. pradėjo taikyti romėnai. Šiam tikslui buvo naudojami specialūs abordažo tilteliai, kuriuos romėnai priplaukę šonu numesdavo ant priešų laivo. Tačiau ir vėlesniais laikais abordažas buvo pagrindinė puolimo priemonė: pirmiausia puolantysis priplaukdavo prie judėti negalinčio priešininko laivo šono, po to įsikabindavo į jo laivą abordažo kabliais ir mėtomais keturkampiais kabliais. Po abordažo signalo pistoletais, durklais ir sunkiais abordažo kirviais ginkluota komanda šokdavo į priešo laivą.

Romėnų triremos su sukiojamu abordažo tilteliu ir bokšteliu šauliams. Pavojingas ginklas buvo ir laivo priekyje esantis taranas.

Senas romėnų prekybinio laivo piešinys.

apie 400 pakrančių gyvenviečių. Tačiau pagrindiniu jų grobiu būdavo išpirkos, kurių jie prašydavo už turtingus į nelaisvę patekusius žmones.

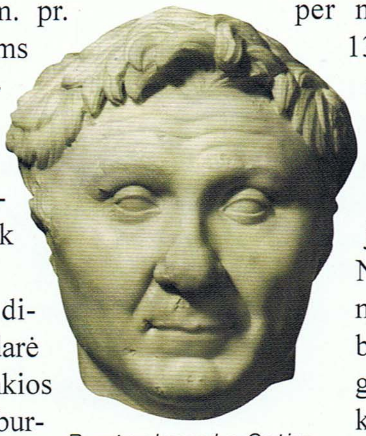

Rytinė Viduržemio jūros dalis antikos laikais. Pietinėje Turkijos pakrantėje buvo Kilikijos piratų valdos.

Kas įveikė kilikiečius?

Iki 69 m. pr. Kr. didelėmis irklinėmis valtimis plaukiojantys Kilikijos piratai paralyžiavo visą rytinės Viduržemio jūros dalies jūrų prekybą. Dabar jie netgi trikdė Romos aprūpinimą javais (javai į Romą buvo gabenami laivais iš Egipto). Galiausiai Romoje atsirado toks duonos trūkumas, kad karvedžiui Gnėjui Pompėjui 67 m. pr. Kr. buvo trejiems metams suteiktos išskirtinės karinės teisės įveikti jūrų plėšikus. Bet piratams iš Viduržemio jūros išvaryti jam prireikė tik trijų mėnesių.

Pompėjus surinko didžiulį laivyną, kurį sudarė beveik 300 laivų. Sunkios triremos ir paslankios liburnos pirmiausia „iššukavo" vakarinę Viduržemio jūros dalį (prieš tai ši dalis buvo suskirstyta į 13 zonų). Kiekvienai šių zonų Pompėjus paskyrė po vyresnįjį, kuriems davė po tam tikrą skaičių laivų.

Romėnų karvedys Gnėjus Pompėjus (106–48 m. pr. Kr.) išvalė Viduržemio jūrą nuo piratų.

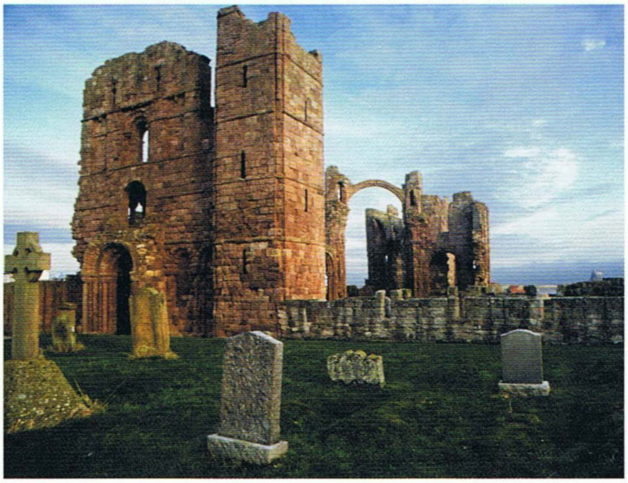
Tuo pat metu tūkstančiai pėstininkų ir raitininkų puolė piratų gyvenvietes pakrantėse. Jau po 40 dienų vakarinėje Viduržemio jūros dalyje nebeliko jūrų plėšikų.

Po to Pompėjus ėmėsi rytinės Viduržemio jūros dalies, kurioje knibždėte knibždėjo kilikiečių. Piratai stojo į atvirą kovą su romėnų laivynu – ir buvo nugalėti. 10 000 jūrų plėšikų žuvo, 20 000 pakliuvo į nelaisvę. Nugalėtojas paėmė 400 laivų, o per mūšius sunaikino net 1300. Pompėjus įsakė nužudyti kelis šimtus vadeivų, o kitus jūrų plėšikus apgyvendino rytinėje Viduržemio jūros pakrantėje. Nuo šio mūšio laikų senovės laivininkystei beveik 400 metų nebegrasino organizuoti sukarinti jūrų plėšikų būriai. Reguliarūs Romos jūrų laivyno patrulių reidai užkirsdavo kelią didesniems jūrų plėšikų antpuoliams.

NELAISVĖJE

78 m. pr. Kr. į kilikiečių rankas pateko ir jaunasis Gajus Julijus Cezaris, kuris vėliau tapo įžymiu romėnų valstybės veikėju ir karvedžiu. Nelaisvėje jis išbuvo šešias savaites, kol buvo surinkta jam išpirkti reikalinga pinigų suma. Paleistas Cezaris savo iniciatyva subūrė laivyną ir pradėjo medžioti jūrų plėšikus. Jam pavyko užimti nemažai laivų, kurių įgulų piratus jis vėliau liepė nukryžiuoti.

Šiaurės jūrų plėšikai

Lindisfarno vienuolyno griuvėsiai – šį vienuolyną 793 m. sugriovė normanai.

„Viešpatie, apsaugok mus nuo normanų baisybių!" Šis į giesmes įtrauktas prašymas VIII a. pabaigoje skambėdavo daugelio anglų bažnyčiose laikomų mišių metu. Iš tikrųjų normanų, arba, kaip seniau sakydavo, „nordmann" (vyrų iš šiaurės), baimė buvo labai giliai įsišaknijusi. Vis dažniau pagonys „vyrai iš šiaurės" užpuldavo bažnyčias ir vienuolynus, viską griaudami, plėšdami ir žudydami.

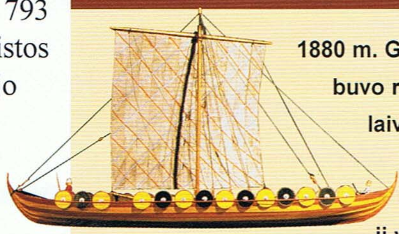
Kada prasidėjo normanų piratų žygiai?

Viskas prasidėjo 793 metų birželio 8 d. Keistos išvaizdos laivai sustojo prie Lindisfarno salos kranto Anglijos šiaurės rytų pakrantėje. Iš šių laivų iššoko aukšti ir stiprūs vyrai, kurie išlaužė salos vienuolyno duris, išžudė jo gyventojus ir pagrobė vienuolyne buvusias brangenybes, po to žaibo greitumu pradingo jūros platybėse.

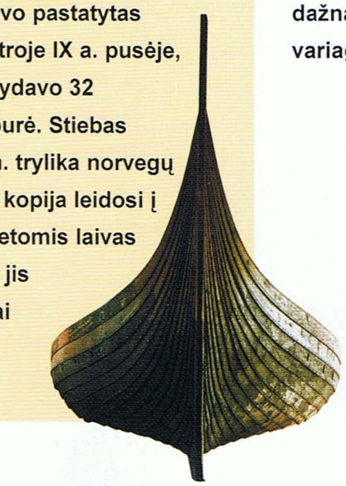
Normanų gimtinė buvo šių dienų Skandinavija. Jie gyveno paskirais kaimeliais Norvegijos, Švedijos ir Danijos pakrantėse ir salose. Dauguma normanų vertėsi žemdirbyste ir žvejyba. Tačiau rūsčiomis šiaurės gamtos sąlygomis jų gauto derliaus ar laimikio pakakdavo tik išgyventi, nors jie ir sunkiai dirbo. Galbūt dėl šios priežasties normanai su savo laivais perplaukdavo tolimas jūras ir plėšikaudavo svetimų šalių pakrantėse, kartais sudegindami ištisus miestus.

Po to beveik 300 metų vikingai (šitaip vėliau buvo pradėti vadinti normanai) buvo jūrų plėšikai, kurių visi labiausiai baimindavosi. Jie plėšdavo, žudydavo, grobdavo žmones į nelaisvę. Manoma, kad vien tik Prancūzijoje ir Olandijoje jie pagrobė ir į vergiją pardavė daugiau kaip 100 000 žmonių.

GOKŠTADO LAIVAS

1880 m. Gokštade prie Oslo fiordo buvo rastas pailgas vikingų laivas (apačioje). Šis laivas buvo pastatytas antroje IX a. pusėje, jį varydavo 32 irklininkai arba viena paprasta burė. Stiebas buvo apie 13 m aukščio. 1893 m. trylika norvegų su pastatyta šio Gokštado laivo kopija leidosi į kelią iš Norvegijos į Ameriką. Vietomis laivas pasiekdavo net 10 mazgų greitį, jis puikiai išsilaikė net ir tuomet, kai oras buvo tikrai prastas. Viršuje kairėje: vikingų laivo modelis.

NORMANAI, VIKINGAI, VARIAGAI

Žodžio „vikingas" kilmė yra neaiški, tačiau manoma, kad jis reiškia „vyrus iš įlankų" (Viken). Čia turimas omenyje Pietų Norvegijos Oslo fiordas. Vėliau vikingų ir normanų pavadinimai susiliejo. Švedų vikingus, IX a. įsiveržusius į vėliau atsiradusios Rusijos teritoriją, čia gyvenantys vietiniai slavai vadindavo „rus". Nuo šio vardo vėliau kilo ir Rusijos pavadinimas. Suomiai ir slavai vikingus dažnai vadindavo ir variagais.

Vikingų laivynas keliasi į Angliją.

SAULĖS KOMPASAS

Vikingai retai plaukdavo per atvirą jūrą iškėlę bures. Paprastai jie plaukdavo palei pakrantes, orientuodamiesi pagal žinomus orientyrus, pvz., įlankas, kyšulius ar kalnus. Tačiau jeigu žemė pranykdavo iš akių, jie naudodavosi paprastu saulės kompasu. Pagal vadinamąjį „saulės skritulį“ jie galėdavo nustatyti pasaulio šalis, o kartu ir išsiaiškinti, koks turi būti laivo kursas. Naktimis vikingai dažniausiai ieškodavo uostų ar tinkamų vietų pakrantėse, kur būtų galima išmesti inkarą. Tačiau jeigu tekdavo buriuoti, jie orientuodavosi pagal žvaigždes, daugiausia pagal Šiaurinę (kaip tik ir parodančią šiaurės kryptį).

Kas buvo „jūrų slibinas“?

Vikingai buvo puikūs jūrininkai. Jų ilgų, siaurų ir vikrių kovos laivų stiebus būdavo galima lengvai nuimti. Stiebas būdavo pusės laivo ilgio, ant jo kabodavo viena vienintelė burė. Iki 36 m ilgio laivų priekiai ir laivagaliai būdavo vienodi – šitaip būdavo užtikrinama, kad laivai galėtų plaukti ir viena, ir kita kryptimi ir lengviau priplauktų prie kranto.

Vikingų karo laivai buvo pailgi, jų ilgio ir pločio santykis sudarė 7:1. Didžiausi karo laivai buvo vadinami *Drakkar* – „slibino valtimis“. Ant tokio karo laivo forštevenio (priekinės sijos) dažnai būdavo uždėta labai graži išskaptuota slibino galva. Ji turėjo kelti siaubą ir baimę priešams bei nuvyti nuo laivo velnius ir jūrų dvasias. Jeigu laivas plaukdavo su taikiais ketinimais, vikingai šią galvą nuimdavo.

Vikingų kalavijai ir šalmas su nosies ir skruostų apsauga (manoma, kad jis priklausė vadeivai).

Didžiaisiais drakarais neretai plaukdavo net šimtas vyrų. Vienu metu daugiau kaip septyniasdešimt vyrų sėdėdavo ir irkluodavo ar tvarkydavo burę, o likusieji ilsėdavosi. Skeidais buvo vadinami šiek tiek mažesni laivai, kuriuose tilpdavo iki 60 vyrų.

Vikingai sprunka su grobiu.

Snekaro, mažiausio vikingų karo laivo, įgulą sudarydavo daugiausia 40 vyrų. Ant jo forštevenio būdavo ne slibino, bet gyvatės galva.

Šie pailgi laivai buvo atviros jūrų valtys be denio. Vyrai miegodavo odos maišuose, nuo blogo oro slėpdavosi po ištemptu audiniu. Atplaukdami į uostą, vikingai savo apvalius medinius skydus kaip papuošalus ir galios simbolį sukabindavo borto išorėje išilgai turėklų.

Vikingų plėšikų žygiai Vakarų ir Šiaurės Europoje VIII–XI a. po Kr. (pažymėti raudonai).

Kaip kovodavo šiaurės jūrų plėšikai?

Vikingai nuo mažens buvo auklėjami senų padavimų ir šeimos istorijų dvasia. Jie labiau už viską vertino kovą ir pergalę, o pralaimėjimas dėl bailumo jiems buvo pats baisiausias dalykas. Tokios nuotaikos jie plaukdavo ir plėšti: drąsūs, ryžtingi, o jų noras kovoti dažnai užgoždavo sveiką protą. Jie be gailesčio mosuodavo kalavijais, koviniais kirviais, mėtydavo ietis. Tiesa, vikingai labiau buvo ne jūrų, o sausumos plėšikai.

Jų laivai jiems dažniausiai būdavo tik transporto priemonė, skirta pasiekti žygio tikslą. O plėšdavo jie kraštus pėsti arba raiti. Grobis būdavo paskirstomas tolygiai. Ir nors vikingai buvo visiški bebaimiai, tačiau jeigu jie pamatydavo, kad jiems labai atkakliai priešinamasi, pradėdavo derėtis arba pasitraukdavo.

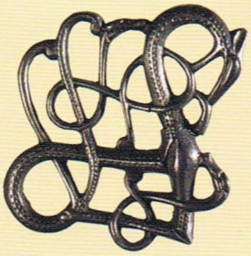
Karinė gudrybė

Italijos Lukos miestas labai gerai pasiruošė gintis nuo vikingų. Tačiau staiga vikingų vadeiva Hasteinas atėjo prie miesto vartų ir pareiškė norįs tapti krikščionimi ir prašąs, kad jį pakrikštytų vyskupas. Taip ir buvo padaryta. Tačiau apie vidurnaktį prie miesto vartų vėl prisiartino vikingų būrys. Jie nešė neštuvus, kuriuose buvo tariamai staiga miręs Hasteinas, ir pareiškė, kad jo paskutinis noras – būti palaidotam Lukos katedroje. Vyskupas sutiko ir su šiuo prašymu. Tačiau prie altoriaus jūrų plėšikai staiga ištraukė iš neštuvų juose paslėptus ginklus ir puolė miesto gyventojus. Lukos miestas buvo išgrobstytas ir sugriautas.

Vikingų laivo statyba. Tokius laivus dažniausiai statydavo iš ąžuolų kamienų, kuriuos per pusę kirviu kirsdavo tiek kartų, kol būdavo gaunamos pleišto formos lentos.

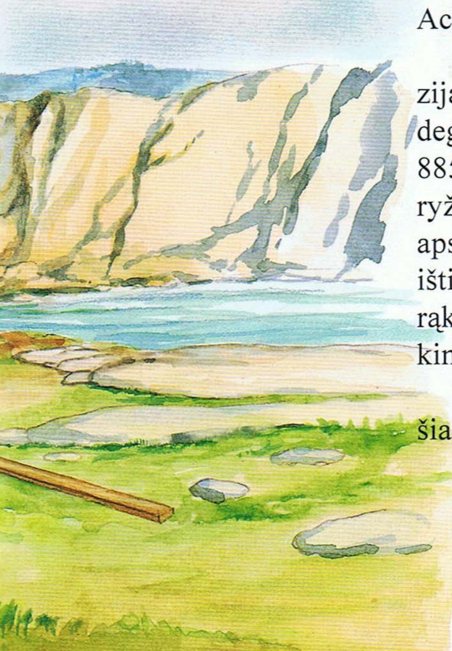
PAPUOŠALAI

Prisiplėštas gėrybes, pvz., monetas, vikingai su malonumu perdirbdavo į papuošalus. Dešinėje: sidabro pakabukas ir bronzinis amuletas; kairėje: slibino galvos formos rūbų segtukas.

NORMANDIJA

X a. pradžioje vikingų kunigaikštis Rolas (Rollo) pradėjo plačius karo žygius Prancūzijoje. 910 m. jis net apgulė Paryžių. Prancūzijos karaliui atrodė, kad jam kyla didžiulis pavojus, todėl Rolui kaip leną jis pasiūlė jo jau užgrobtas sritis Prancūzijos šiaurės vakarų pakrantėje. Už tai Rolas turėjo liautis plėšikavęs, apsikrikštyti ir ginti „savo" kraštą nuo tolesnių puldinėjimų. Kunigaikštis sutiko. Nuo to laiko sausumos dalis prie Lamanšo vadinama Normandija – „Normanų šalimi".

Kas ypač kentėjo nuo normanų antpuolių?

Iš pradžių normanai plėšikaudavo tik Anglijos pakrantėje. Tačiau nuo IX a. vidurio jų plėšikavimo žygių geografija gerokai išsiplėtė. Savo greitais laivais jie sistemingai „tikrindavo" Europos pakrantes, išnaršė visą Šiaurės jūrą, Baltijos jūrą, perplaukė Atlanto vandenyną, galiausiai pasiekė ir Viduržemio bei Juodąją jūras. Jie drąsiai įplaukdavo į upių žiotis ir žygiuodavo toli į sausumą.

Jūrų plėšikai vikingai nepamiršo ir Vokietijos. 845 m. jie pirmąkart pasirodė Elbės žiotyse, išplėšė ir padegė Hamburgą. Dar po kelerių metų jie įplaukė į Vėzerio upę ir Reiną. Nuo jų antpuolio labai nukentėjo Brėmenas, be to, plaukdami Reinu aukštyn, vikingai nusiaubė Kelną, Boną, Maincą, Koblencą ir Acheną.

Vikingai ypač siaubė Prancūziją. Jie siautėjo Ruanoje, padegė Nantą, išplėšė Paryžių. 885 m. jie vėl buvo už Paryžiaus vartų ir šio miesto apsiaustis truko beveik ištisus metus, tiesa, antrąkart užimti miesto vikingams nepavyko.

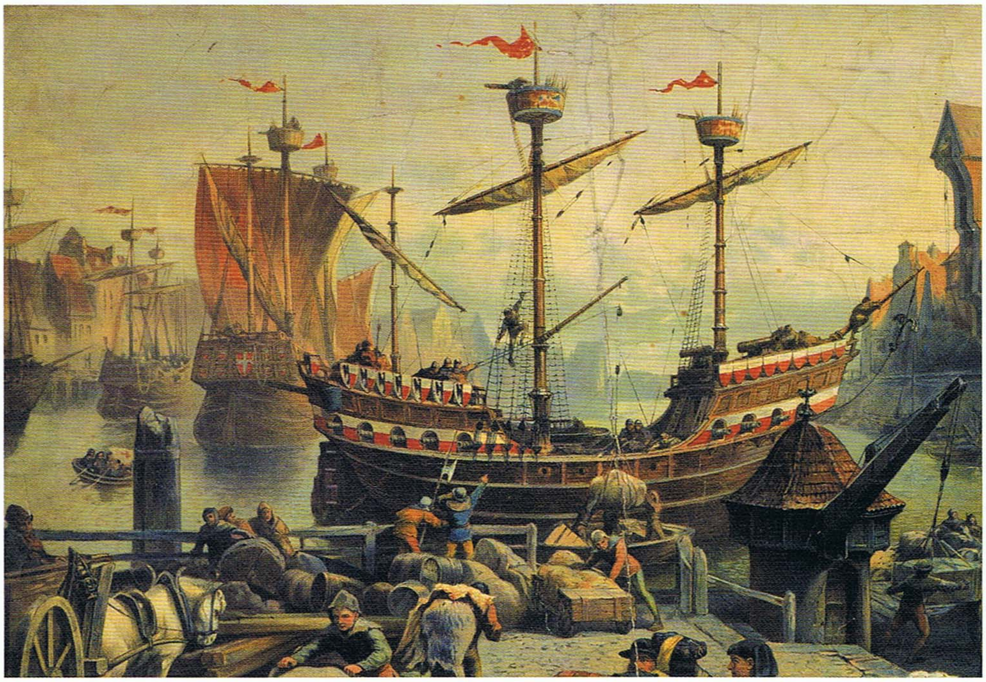
Apie 860 m. plėšikai iš šiaurės pirmąkart pasirodė Viduržemio jūroje, čia jie plėšikavo Ispanijos, Pietų Prancūzijos ir Italijos pakrantėse.

Kada baigėsi normanų plėšikavimai?

Paskutinis didesnis vikingų žygis pietinėje Šiaurės jūros pakrantėje datuojamas 1042 m. Jie užpuolė Brėmeną, tačiau galiausiai buvo visiškai sumušti. Ir pagaliau, po dviejų neramių šimtmečių, Vėzerio upės slėnio gyventojai galėjo lengviau atsikvėpti. Ir į kitus kraštus po truputį grįžo išsvajota ramybė. Jau X a. (pirmiausia Anglijoje ir Prancūzijos šiaurės vakarų pakrantėje) normanai atsižadėjo nuotykių pilno klajoklių jūrų plėšikų gyvenimo ir pradėjo gyventi sėsliai. Jie, kaip ir kadaise jų protėviai Skandinavijoje, pradėjo statytis ūkius, dirbti žemę. Pagrindinė laukinio vikingų laikmečio pabaigos priežastis – vis didėjantis pasipriešinimas jiems kai kuriuose Europos kraštuose. Be to, tam įtakos turėjo ir Skandinavijos krikštas.

Stebėjimo bokštai (tokie, kaip šis bokštas Airijos pakrantėje) turėjo padėti įspėti apie artėjančius vikingus. Dešinėje: normano galva su būdingu smailiu šalmu.

Hanzos miestų uostuose verslas vystėsi taip sparčiai, kaip pavaizduota šiame sename paveiksle.

Broliai vitaliečiai

Vokietijos pakrantėse jau nuo senų laikų pasitaikydavo pakrančių plėšikų ir piratų, tačiau plėšikavimas jūrose iš tikrųjų suklestėjo pradėjus vystytis jūrų prekybai. Piratai pirmiausia puldinėdavo Hanzos laivus. XIV a. Hanza, svarbiausių Šiaurės ir Baltijos jūrų pakrančių prekybos miestų ir uostų sąjunga, turėjo laivyną, kurį sudarė apie 1000 karui ir prekybai pritaikytų laivų. Šie storapilviai krovininiai laivai, Hanzos „krovininiai asilai“, gabendavo alų į Norvegiją, atveždavo kailių iš Rusijos ir aprūpindavo pakrančių miestus vynu, druska ir javais.

Kada piratavimas Šiaurės ir Baltijos jūrose tapo tikra bėda?

Tačiau XIV a. pabaigoje labai suintensyvėjo piratavimas Baltijos jūroje. Šio suintensyvėjimo priežastis buvo kova dėl Danijos sosto tarp Danijos karalienės Margaretos ir Švedijos karaliaus Albrechto, Meklenburgo hercogo. Abi kovojančios pusės stengėsi ekonomiškai susilpninti priešininką ir noriai dalijo kaperių liudijimus.

Jūrų plėšikai su malonumu atsiliepė į šiuos kvietimus. O ir nemažai kilmingųjų neatsisakė galimybės greitai ir be vargo prisiplėšti grobio. Tačiau jų jūros kelionių tikslas buvo ne

Hanzos karo laivo modelis. Įtvirtinimai priekyje ir laivagalyje skirti lankininkams apsaugoti.

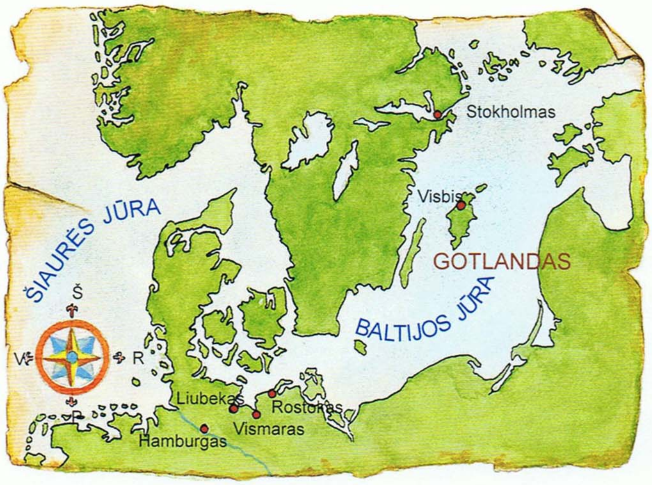
PAKRANTĖS TEISĖ

Šios teisės nuostatos tapo jūrų plėšikavimo Šiaurės ir Baltijos jūrose priežastimi. Ne tik Vokietijos, bet ir daugelio kitų šalių pakrantėse galiojo senas paprotys: jeigu žmogus ant kranto rado jūros išmestus daiktus, jis gali šiuos daiktus pasilikti sau. Ši teisė dažnai tapdavo didelės neteisybės priežastimi, nes dauguma pakrančių gyventojų labai baisiai elgdavosi su į nelaimę patekusių laivų įgulomis. O atitinkamo krašto valdovai nesikišdavo – mat įstatymai ir pakrančių teisės potvarkiai jiems užtikrindavo nemažą šio grobio dalį. Tačiau vystantis jūrų prekybai, vis labiau plito ir plėšikavimas pakrantėse. Ir iki plėšikavimo jūroje liko tik vienas mažas žingsnelis.

Pakrančių plėšikai

Plėšikauti mėgstantys pakrančių gyventojai kartais net patys skatindavo laivą užplaukti ant seklumos. Dar prieš 200 metų Bretanės gyventojai audringomis rudens naktimis neretai pakrantėmis vedžiodavo jautį, ant kurio galvos tarp ragų būdavo pritvirtintas degantis žibintas. Pirmyn atgal svyruojanti šviesa turėdavo jūrininkams sudaryti įspūdį, kad tai ne jautis, o jūrinis burlaivis, plaukiantis pakankamai gilioje vietoje – ši apgavystė buvo tikrai bjauri. Jeigu laivas užplaukdavo ant seklumos, aplinkinių gyvenviečių gyventojai jį išgrobstydavo. Panašių „įpročių“ turėjo ir daugumos Vokietijos pakrančių gyventojai.

Šiaurės ir Baltijos jūros viduramžiais buvo tikras piratų knibždėlynas.

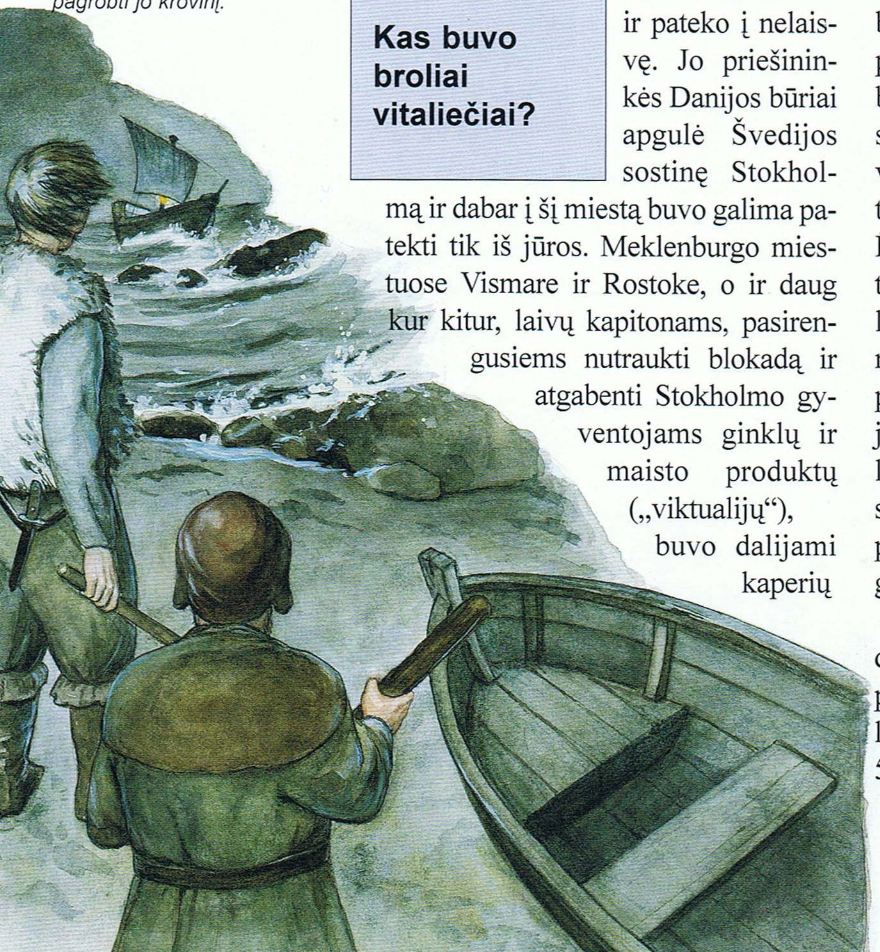
liudijimai. Tačiau šie broliai vitaliečiai (taip vėliau buvo pradėti vadinti kaperlaivių kapitonai) be jokio sąžinės graužimo puldinėdavo ir Hanzos laivus.

Jie savo kaperių karą tęsė dar ir po Švedijos bei Danijos jau sudarytos taikos. Tačiau Hanzos miestai savo ruožtu rengė vis daugiau karo laivų, ir jau greitai kalėjimai buvo pilni piratų ir budeliams teko samdyti pagalbininkus. Tačiau piratai vis nenorėjo liautis plėšikavę.

vien priešo, bet ir prekybiniai Hanzos laivai.

Greitai iš uosto be pavojaus nebegalėdavo išplaukti nė vienas Hanzos laivas. Kad galėtų apsiginti, Hanza daugybę prekybinių laivų pavertė karo laivais, vadinamaisiais „Fredekoggen“ – ir nuo tol tie laivai lydėdavo prekybinius laivus.

Pakrantės plėšikai vilioja laivą, kad šis užplauktų ant uolos – tuomet jie galės pagrobti jo krovinį.

Kas buvo broliai vitaliečiai?

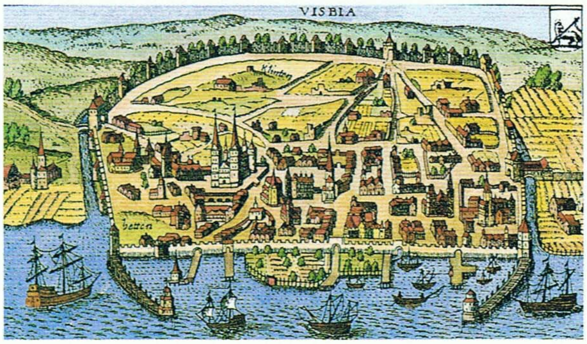
1389 m. Švedijos karalius Albrechtas buvo sumuštas ir pateko į nelaisvę. Jo priešininkės Danijos būriai apgulė Švedijos sostinę Stokholmą ir dabar į šį miestą buvo galima patekti tik iš jūros. Meklenburgo miestuose Vismare ir Rostoke, o ir daug kur kitur, laivų kapitonams, pasirengusiems nutraukti blokadą ir atgabenti Stokholmo gyventojams ginklų ir maisto produktų („viktualijų“), buvo dalijami kaperių

Kas išvijo piratus iš Baltijos jūros?

Vieną 1394 m. naktį, kai nešvietė mėnulis ir buvo tamsu nors į akį durk, dešimt stiprių karo laivų prisiartino prie Gotlando salos Baltijos jūroje. Šių laivų tikslas buvo Gotlando sostinė Visbis. Laivai prisišvartavo už uosto ribų. Iš laivų buvo iškrautos patrankos ir taranai, į sausumą išlipo iki dantų ginkluoti vyrai. Po kelių valandų jie vienu metu iš visų keturių pusių puolė miestą. Išbrėškus rytui Visbis jau buvo piratų rankose. Greitai sala virto piratų lizdu, kurio visi vengė. Gotlando piratai kėlė vis didesnę grėsmę jūrų prekybai visoje Baltijos jūroje. O kai jie užpuolė ir prūsų bei livoniečių laivus, Vokietijos riterių ordinas, stipriausia karinė rytų kraštų jėga, pradėjo rengtis atsakomajam smūgiui.

1398 m. atėjo atpildo valanda. Ledo lytys dar neleido piratų laivams išplaukti iš uosto, kai netoli piratų pilies Västergarno į sausumą išsilaipino 5000 kareivių bei buvo iškelta daug

stiprių pilių griovimo mašinų bei patrankų. Tuo metu, kai ordino kariuomenė šturmavo atraminius jūrų plėšikų punktus, riterių karo laivas įplaukė į Visbio uostą. Vitaliečiai piratai atkakliai gynėsi, tačiau jėgos buvo labai nelygios. Po trumpų derybų su ordinu piratai paliko miestą ir salą.

Visbio miestas Gotlando saloje (XVI a. vario raižinys).

Koks įžymiausių brolių vitaliečių likimas?

500 (ar net šiek tiek daugiau) brolių vitaliečių buvo išskėstomis rankomis priimti Šiaurės jūros pakrantėje. Piratai pasiskirstė į atskiras grupes ir išsislapstė mažose Rytų Fryzijos kunigaikštystėse.

Bet Hanzos miestai greitai ėmėsi priemonių. 1400 m. pavasarį Liubeko ir Hamburgo laivai išplaukė į Šiaurės jūrą. Šio žygio tikslas buvo išnaikinti piratus visiems laikams. Hanzos flotilė prie Emso upės žiočių aptiko tik nedidelę jūrų plėšikų dalį. 80 plėšikų žuvo kovoje, o dar dvidešimt penkis išsigandę Rytų Fryzijos gyventojai perdavė Hanzai ir šie plėšikai taip pat buvo nuteisti. Tačiau dar laukė lemiamas mūšis su jūrų plėšikais.

1401 m. Hamburge į vandenį buvo nuleistas naujas didelis laivas. Jis buvo nudažytas įvairių spalvų dažais, todėl jį vadindavo „Įvairiaspalve karve“. Šis laivas tapo karo laivų flotilės flagmanu. Jis turėjo stoti į kovą su Helgolando piratais ir juos galutinai sunaikinti. Tiesa, nėra žinių, kada tiksliai įvyko šis mūšis, tačiau žinoma, kad kova tarp jūrų plėšikų laivų ir Hamburgo laivyno buvo labai nuožmi. Manoma, kad žuvo 40 jūrų plėšikų, o dar 73 plėšikai buvo paimti į nelaisvę. Mažiausiai trisdešimčiai (taip pat ir jų vadeivai Klausui Štėrtebekeriui) buvo nukirstos galvos. Šias galvas, pamautas ant smaigų, pastatė prie Elbės upės, kad visi galėtų jas matyti. Šiek tiek vėliau buvo suimtas ir nuteistas ir Štėrtebekerio kompanionas Godekė Michelsas, kuris buvo laikomas pavojingiausiu tų laikų piratu. Abiejų didžiųjų vadeivų mirtis skaudžiai palietė jūrų plėšikus, tačiau galutinai juos iš visur išvijo tik vėliau, po 1435 m.

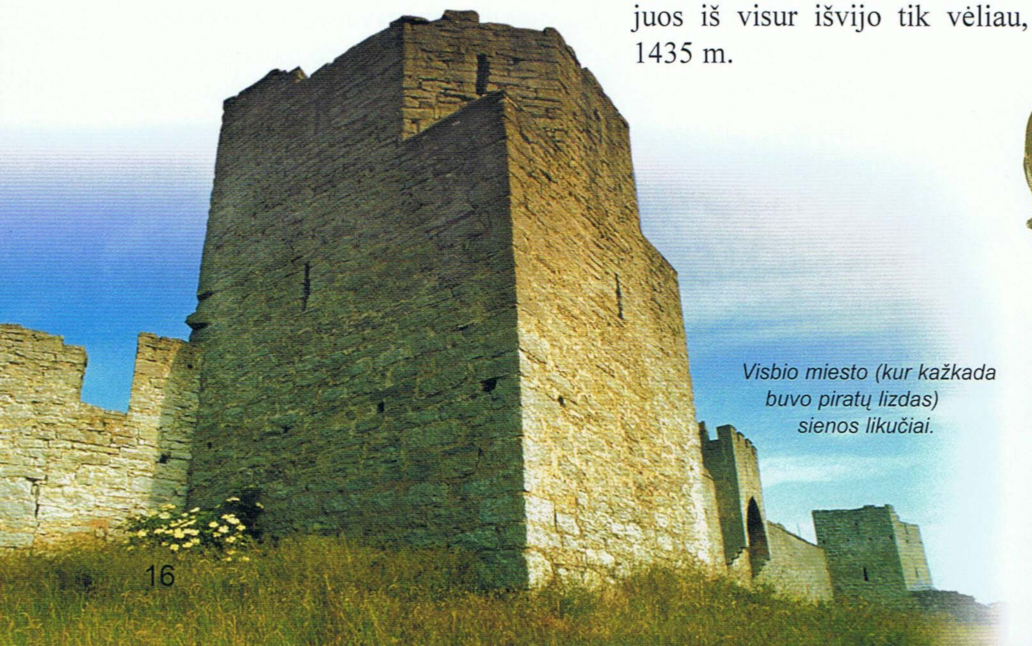

HELGOLANDAS

Ši vienintelė Vokietijos sala jūroje buvo svarbus brolių vitaliečių atraminis taškas. Šioje saloje jie pasipildydavo geriamojo vandens ir šviežios žuvies atsargas. Nuo raudonų uolų salos burės nešdavo jų laivus prie Elbės ir Vėzerio žiočių, kur jie laukdavo iš Brėmeno ir Hamburgo uostų išplaukiančių prekybinių laivų, kad galėtų juos užpulti ir apiplėšti.

Jūrų plėšikų galvos pamautos ant kuolų, kad atbaidytų žmones nuo piratų amato. 1878 m. jos buvo rasto Hamburge, Grasbruke, – toje vietoje, kur viduramžiais buvo vykdomos bausmės piratams.

Visbio miesto (kur kažkada buvo piratų lizdas) sienos likučiai.

ŠTĖRTEBEKERIS IR JO KOMPANIJA

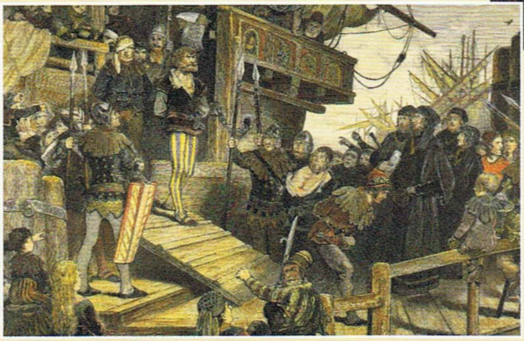

DALYBOS PO LYGIAI

Klausas Štėrtebekeris ir Godekė Michelsas, du žymiausi vokiečių jūrų plėšikai, priklausė vadinamiesiems „likedeeleriams“ („viską besidalydavusiems po lygiai“). Šie plėšikai patys išsirinkdavo savo vadeivą, be to, jie dalydavosi grobį po lygiai ne tik tarpusavyje, bet ir su neturtingais pakrantės gyventojais.

KAS BUVO ŠTĖRTEBEKERIS?

Štėrtebekerio kilmė pranyksta istorijos glūdumoje. Per pastaruosius 600 metų buvo „atrasta“ bemaž 20 vietų, kuriose jis esą

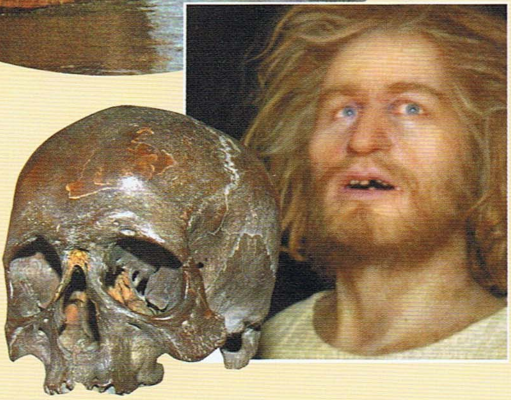

gimė. Pirmąkart brolio vitaliečio pavardė paminėta 1380 m. „Vismaro paskelbimo už įstatymo ribų knygoje“. Čia nurodyta, kad du Vismaro gyventojai buvo sulaikyti, nes kažkokiam Nicolao Stertebeker „įstatė penkias mėlynes“. Taigi gali būti, kad įžymusis piratas gimė Vismaro mieste.

Viršuje dešinėje: kiekvienais metais Riūgeno saloje vyksta šventinės Štėrtebekerio žaidynės, į kurias suplaukia tūkstančiai lankytojų.

Viršuje kairėje: suimtas Štėrtebekeris išlipa iš laivo į sausumą.

Štėrtebekerio mirties bausmė (pagal senų laikų atviruką).

KAIP ATRODĖ ŠTĖRTEBEKERIS?

Hamburgo istorijos muziejuje demonstruojama rekonstruota žmogaus galva, kuri kadaise galėjo būti Štėrtebekerio galva. Ji buvo rekonstruota pagal 600 metų senumo kaukolę iš Hamburgo. DNR analizė turėtų padėti išsiaiškinti, ar ši galva iš tikrųjų yra Štėrtebekerio: mat mokslininkai nori genų pėdsakus kaukolės kauluose palyginti su galimų Štėrtebekerio palikuonių genais.

LEGENDA APIE...

Yra garsi legenda apie tai, kaip Štėrtebekeriui buvo nukirsdinta galva: žvelgdamas mirčiai į akis, jis labai apgailestavo, kad jo bendrai turėjo mirti dėl jo darbų. Todėl jam buvo pažadėta, kad bus pasigailėta visų jūrų plėšikų, pro kuriuos jis prabėgs arba praeis po to, kai jam bus nukirsta galva. Ir iš tikrųjų jam pavyko praeiti pro penkis nuteistuosius, ir tik po to, sutrukdžius budeliui, jis klupteléjo ir pargriuvo.

Paminklas Štėrtebekeriui Hamburge, Grasbruke.

Viduržemio jūros korsarai

> **Ar piratų buvo ir Viduržemio jūroje?**

Maždaug apie 1500 m. piratavimas Viduržemio jūroje tapo didelių ir ilgai trunkančių karų sudedamąja dalimi. Šių karų dalyviai buvo skirtingo tikėjimo – vieni iš jų buvo krikščionys, o kitoje pusėje kovojo musulmonai. Kas gi atsitiko?

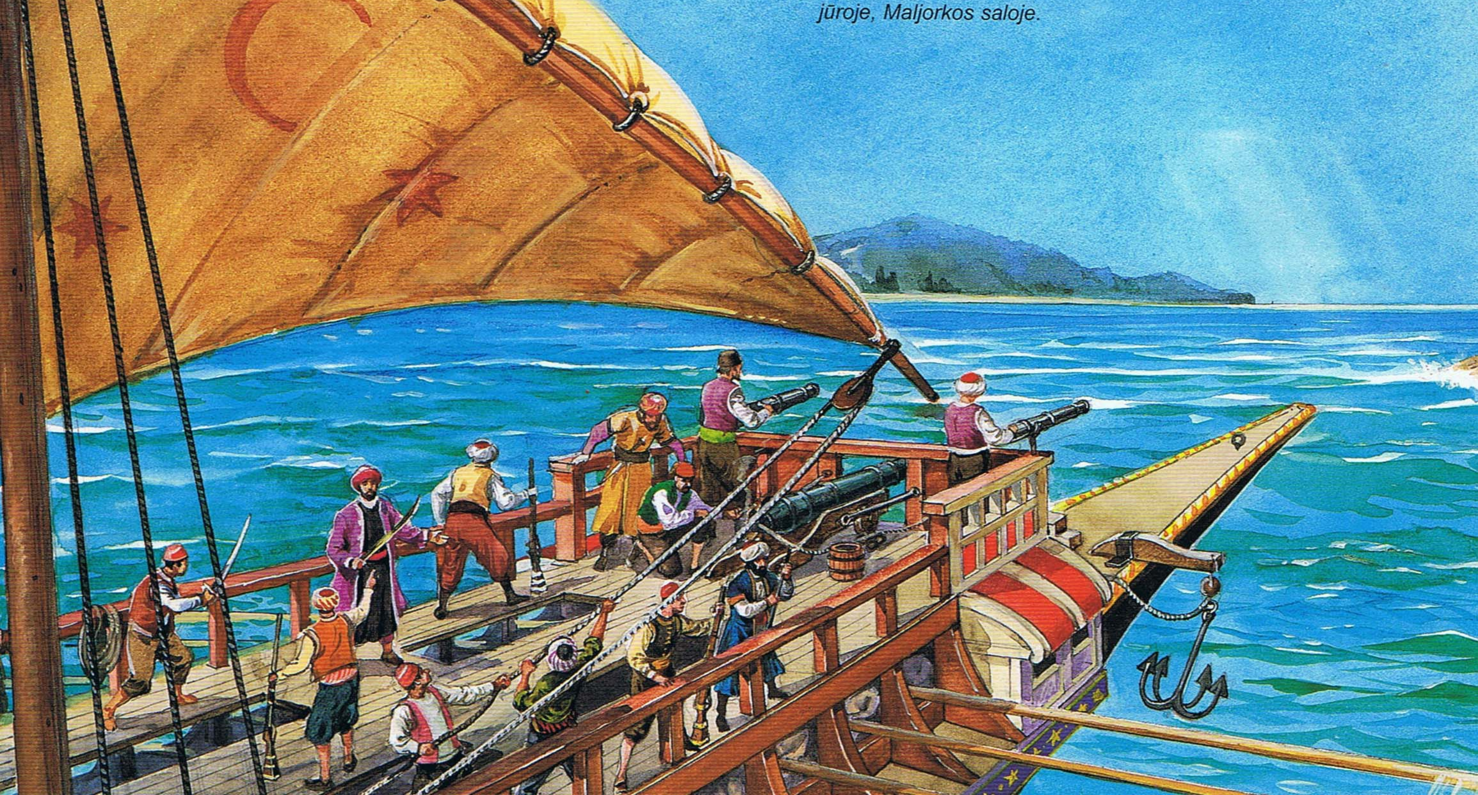
VII a. po Kr. arabai pradėjo Šventąjį karą, kurį kariaudami jie stengėsi paskleisti islamą Šiaurės Afrikoje. Jų sausumos kariuomenė per dabartines Libijos, Alžyro, Tuniso ir Maroko teritorijas (taigi per vadinamąją Berberijos pakrantę) pasiekė Atlanto vandenyną, vėliau persikėlė per Gibraltaro sąsiaurį, užėmė Ispaniją ir įsiveržė į Pietų Prancūziją. Be to, musulmonai vakarinėje Šiaurės Afrikos pakrantėje statė stiprius karo laivus. Šiais laivais 827 m. jie pasiekė Siciliją, o 843 m. – ir žemyne esančią Italijos teritoriją. Daugiau kaip 150 metų barbareskai (šitaip buvo pradėti vadinti Berberijos pakrantės musulmonai) sėjo baimę ir siaubą vakarinėje Viduržemio jūros dalyje.

Ar nematyti piratų? Senas sargybos bokštas Viduržemio jūroje, Maljorkos saloje.

ISTORINIS JŪROS SĄSIAURIS

VII a. pradžioje pranašas Mahometas Arabijos pusiasalyje paskelbė islamo tikėjimą, ir jau po šimto metų islamo valdžia siekė nuo Indijos sienų rytuose iki Šiaurės Afrikos Atlanto vandenyno pakrantės vakaruose. Greitai musulmonai atkeliavo ir į Europą. 711 m. po Kr. karvedys Tarikas Ibn Zijadas su 7000 kareivių įveikė Afrikos ir Europos žemynus skyrusį sąsiaurį. O į jūrą išsikišantis kalnas vėliau buvo pavadintas „Tariko kalnu“, arabiškai „džabal al-Tarik“. Iš šio pavadinimo vėliau kilo ir dabartinis ispaniškas šios vietovės pavadinimas: Gibraltaras.

Galeros

Galeromis buvo vadinami irkliniai karo laivai su burėmis. Labiausiai galeros paplito XVI a. Didelės galeros būdavo iki 50 m ilgio ir daugiau kaip 7 m pločio. Kadangi galerų grimzlė buvo maža, jos nebuvo labai patikimi jūrų laivai. Artėjant audrai galera kuo greičiau plaukdavo ten, kur buvo galima išmesti inkarą. Mažesni už galeras laivai buvo vadinami galeotais, o didesni – galeasais.

Korsarų galeros

Siauros ir greitos vergų irkluojamos barbareskų galeros tais laikais buvo labai pavojingi karo laivai. Kiekvienoje didelės galeros pusėje būdavo iki 28 irklų. O šie irklai neretai būdavo 15 m ilgio ir 250 kg svorio. Tokiu didžiuliu irklu irkluodavo 5 ar 6, o kraštutiniais atvejais – net 8 vergai. Be to, galeroje būdavo ir muškietomis, lenktais kardais ir ietimis apsiginklavusių karių.

Jūrų mūšis, kuriame kaunasi nepaslankūs olandų karo laivai ir judrios korsarų galeros.

Nedidelių ir greitu galeotu korsarai užpuola didelę krikščionių galerą.

Galiausiai XI a. europiečiai išvarė barbareskus iš Europos. Po atkaklių mūšių jie grįžo į Viduržemio jūros pietų pakrantę. Čia korsarai (kaip jie buvo pradėti vadinti vėliau) įtraukė krikščionis į žudikišką jūrų plėšikų karą – beje, korsarams pagal išgales padėjo Viduržemio jūros musulmoniškų šalių valdovai.

Kas 1504 m. įvyko Italijos pakrantėje?

1504 m. Genujos uoste buvo galima stebėti nuostabų vaizdą – dvi popiežiaus Julijaus II karo galeros su vertingu kroviniu išplaukė į Civitavechiją netoli Romos. Irklininkai ritmingai plakė irklais vandenį, monotoniškai girgždėjo grandinės, o puošnios vėliavos išdavė, kad šių laivų savininkas yra „labai svarbus asmuo“.

Abi galeros irklavo viena kitos nematydamos, nebuvo imtasi jokių atsargumo priemonių – ir iš tikrųjų kas galėjo joms atsitikti?

Jos neatkreipė ypatingo dėmesio ir į nedidelį galeotą, kuris pavijo jas prie Elbės salos ir laikėsi tiesiai už

priekyje plaukiančio popiežiaus laivo. Pavojų kapitonas pastebėjo tik tuomet, kai irklinis laivas staiga atsirado prie galeros laivagalio ir į galerą pradėjo šokinėti iki šiol triume besislapstę arabai – bet jau buvo per vėlu. Po neilgos kovos arabai įveikė kapitoną ir jo įgulą.

Dabar korsarai sumanė dar pavojingesnį žaidimą. Jie apsivilko gyvų

Berberijos pakrantė (pažymėta rožine spalva) tęsėsi nuo Tripolio rytuose iki Tanžero vakaruose.

likusių krikščionių uniformas ir pradėjo lėčiau irkluoti, kad palauktų antrojo laivo. Savo galeotą jie vilko lyg grobį. Ir ši karinė gudrybė pasiteisino – kai antroji galera priplaukė pakankamai arti, ji taip pat buvo nesunkiai užimta.

Drąsuolį piratų kapitoną, kuriam pavyko šis nutrūktgalviškas žygis, vadino Arudžu. Dėl savo raudonos barzdos jis dar buvo vadinamas ir Raudonbarzdžiu (*Barbarossa*).

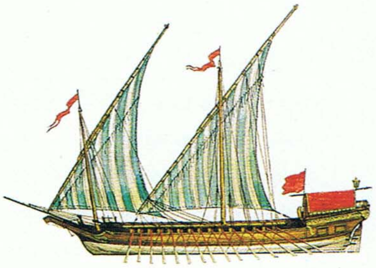
Kas buvo broliai Barbarosos?

Arudžas buvo graikų Lesbo saloje gyvenančio puodžiaus sūnus. Šią salą užkariavus turkams, jo tėvas tapo musulmonu. Puodžius turėjo jūra plaukioti tinkamą laivą, kuriuo plaukiodami keturi jo sūnūs Arudžas, Elijas, Išakas ir Azoras tapo puikiais jūreiviais. Vienos tokios kelionės metu Eliją nužudė Šv. Jono ordino riteriai. Jie taip pat paėmė į nelaisvę ir Arudžą, kuriam teko vergauti galeroje. Tik po kelerių metų Arudžui pavyko pabėgti iš nelaisvės.

Tuo tarpu jo brolis Azoras tapo įžymiausiu savojo laikmečio jūrų plėšiku. Turkų sultonas, valdęs ir Berberijos

Chairedinas Barbarosa. Florentiečių tapytas įžymiojo korsaro portretas (1550 m).

Galerų vergai

Galerose dažnai irkluodavo šimtas ar dar daugiau vergų. Vyrai sėdėdavo ant medinių suolų, o jų kojos būdavo surakintos grandinėmis. Neretai jiems tekdavo irkluoti ištisas valandas, o per minutę padaryti net po 22 yrius. Geriausieji irklininkai per dieną gaudavo pusę svaro mėsos, pusę statinaitės pigiausio vyno ir dubenėlį ryžių, pupelių arba žirnių. Kitiems irklininkams daugiausia tekdavo sukietėjusi duona ir vieno patiekalo pietūs.

KORSARŲ GUDRYBĖS

Tais laikais krikščionių ir musulmonų laivai būdavo labai panašūs vieni į kitus. Todėl barbareskams nesunkiai pavykdavo iki paskutinės akimirkos klaidinti būsimas aukas. Viena barbareskų gudrybių buvo plaukimas iškėlus bures su netikra vėliava, be to, savo laivuose jie neretai paslėpdavo janyčarus (musulmonų kareivius). Labai svarbūs buvo ir perbėgėliai krikščionys, kurie atsistodavo gerai matomoje piratų laivo denio vietoje ir mojuodavo, sveikindami praplaukiančius laivus. O būsimos aukos, denyje nematydamos musulmonų su turbanais, jausdavosi saugios.

pakrantę, jam netgi suteikė Chairedino garbės vardą. Chairedinas – tai tikinčiųjų musulmonų saugotojas. Chairedinas, kaip ir jo vyresnysis brolis Arudžas, dėl savo raudonos barzdos buvo vadinamas Raudonbarzdžiu.

Kai Arudžui pavyko pabėgti iš nelaisvės, jis ėmėsi vadovauti Chairedino jūrų plėšikų organizacijai. Brolių Raudonbarzdžių pergalės pritraukė ištisą savanorių kariuomenę ir jau greitai jie turėjo aštuonių laivų laivyną bei sukaupė didžiulius turtus.

Įžymusis turkų piratų vadeiva Dragutas Reisas šaudo iš pistoleto į puolamo laivo įgulą.

Kaip Alžyras tapo atraminiu piratų punktu?

Garsas apie brolius Raudonbarzdžius – baisius korsarus, bet kartu laimės kūdikius – sklido vis plačiau. Kai 1510 m. jiems pavyko užgrobti didelį ispanų karo laivą, jais susidomėjo Alžyro valdovas.

Šeichas Selimas-el-Teuni paprašė brolių pagalbos, nes netikėtai ispanai įrengė tvirtovę mažoje uolėtoje salelėje priešais tą vietą, kur įplaukiama į Alžyro uostą.

Broliai Raudonbarzdžiai labai savotiškai išnaudojo šią galimybę: Chairedinas su 16 laivų užblokavo Alžyro miestą iš jūros, o Arudžas ir daugiau kaip 5000 kareivių visiems sveikinant įžengė į miestą. Jis liepė pasmaugti savo užsakovą šeichą Selimą ir pats tapo Alžyro valdovu. Tačiau jau po metų jis žuvo, kovodamas su ispanų būriais.

Po Arudžo mirties jo vietą užėmė Chairedinas. Išsilavinęs ir atidus jaunesnysis brolis Raudonbarzdis vieną po kito užėmė dar likusius atraminius ispanų taškus ir pavertė Alžyrą galingu atraminiu korsarų punktu. Jis pats pareiškė norįs būti turkų sultono

BELAISVIŲ IŠPIRKIMAS

Kai korsarai puldavo krikščionių prekybinius laivus, puolančiųjų dažniausiai būdavo daugiau negu besiginančiųjų. Tuos, kurie mėgindavo gintis, nužudydavo, o pasidavusius į nelaisvę apiplėšdavo ir parduodavo kaip vergus. Dauguma jūrininkų rinkdavosi ne mirtį, o nelaisvę. Jiems iš vergijos išpirkti 1622 m. Hamburge buvo įkurta organizacija „Casse der Stück von Achten“ (aštuonių realų vertės pesų kasa). Pavadinta ji buvo pagal Kastilijos monetas „Peso de a`ocho“ (t. y. pesas, vertas 8 realų – šiais pesais turėjo būti mokamos išpirkos).

Laikui bėgant nusistovėjo pastovios išpirkų sumos. Pavyzdžiui, už kapitoną buvo mokama iki 8000, o už jūreivį – 2400 aukso markių. Išpirka nebūdavo mokama už tuos belaisvius, apie kuriuos būdavo kalbama, kad jie mūšyje pasirodė esą bailiai. Labai išgarsėjo ir 20 „Stück vom Achten“ (8 realų moneta) pavadintų medinių figūrų, vaizdavusių grandinėmis surakintus besimeldžiančius jūrininkus. 4 kartus per metus šias figūras pastatydavo Hamburgo kirchėse, kad miestiečiai aukotų daugiau pinigų į nelaisvę patekusiems jūreiviams išpirkti.

pavaldiniu, todėl sultonas jį paskyrė savo vietininku Berberijos pakrantėje. 17 metų Chairedinas vadovavo valstybiškai organizuotai vakarinės Viduržemio jūros dalies jūrų plėšikų karalystei. Alžyras tapo tikru rojumi piratams. Vėliau, kai turkų sultonas paskyrė Chairediną vyriausiuoju Turkijos laivyno admirolu, jis sėjo baimę ir siaubą Italijos pakrantėse. 1538 m. mišrus Alžyro piratų ir Turkijos laivų laivynas Prevezos jūrų mūšyje sumušė legendinį Venecijos generolą Andrea Doriją. Chairedinas Raudonbarzdis mirė 1546 m.

Ką reiškė žodis „corso“?

XVI a. pabaigoje piratavimas Berberijos pakrantėje tapo tikru verslu. Kiekvienas miestas-valstybė (ir Alžyras, ir Tunisas, ir Tripolis) gviešėsi iš piratavimo gaunamų pinigų, ir jūros plėšiku galėdavo tapti kiekvienas, kuris jautėsi turįs tam pakankamai jėgų – reikėjo paisyti tik poros taisyklių. Svarbiausia buvo, kad vyresnybė išduotų leidimą plėšikauti, nes kiekvienas valdovas norėdavo gauti gerą grobio dalį. Ir tik tas, kuris kišenėje turėdavo raštu parašytą licenciją, galėjo traukti į „corso“ (plėšikauti skirtą kelionę). Šitaip plėšikai tapo korsarais. Vėliau šiuo žodžiu buvo pradėti vadinti visi Viduržemio jūros piratai – ir musulmonai, ir krikščionys – turėdavę leidimą pulti ir plėšti kitų šalių laivus.

Korsarai krikščionys

Iki XVIII a. krikščionys jūrų plėšikai iš Maltos medžiodavo barbareskus. Maltos korsarai patrankomis pasitikėdavo daug labiau negu jų priešininkai musulmonai. Jų laivai buvo

kur kas geriau ginkluoti. Besiartindami prie savo grobio, jie pirmiausia mėgindavo sušaudyti jo takelažą. Šitaip apgadinę priešininkų laivą, jie priplaukdavo prie jo šonu, kad galėtų griebtis abordažo. Kartais jie ant priešininko denio numesdavo parako prikimštus geležinius rutulius (savotiškas primityvias bombas).

Korsarai iškrauna į sausumą savo grobį ir išlaipina belaisvius. Korsarų grįžimas visuomet tapdavo dideliu įvykiu.

1816 m. anglų ir olandų karo laivai bombarduoja Alžyrą.

RINKLIAVOS

Kad prekybiniai laivai būtų apsaugoti nuo Alžyro piratų, Hamburgo senatas 1751 m. pritarė sutarčiai dėl rinkliavų – vienos šių rinkliavų buvo vienkartinės, kitos būdavo renkamos kartą per metus. Vienoje siuntoje buvo apie 50 geležinių patrankų, 4000 bombų, 1000 kvintalių (centnerių) parako ir 1000 ąžuolo lentų. Kasdienes siuntas sudarė 300 kvintalių parako miltelių, 300 kvintalių švino, 500 kvintalių takelažo, 100 sijų, 100 vnt burių audeklo, 3000 patrankų sviedinių ir t. t.

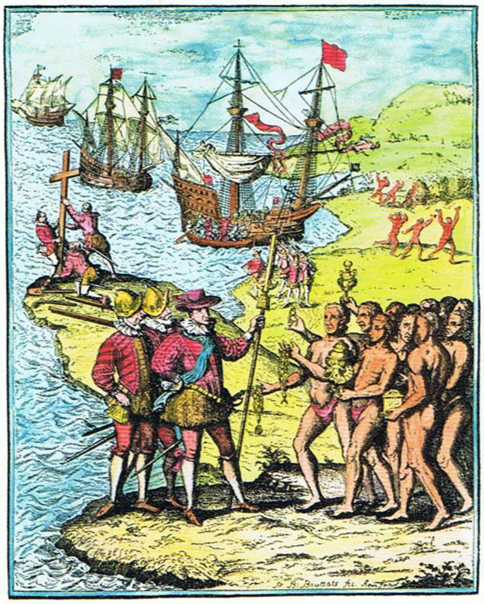
Sugrįžus „corso“ (o toks grįžimas visuomet tapdavo liaudies švente) vykdavo grobio dalybos. Pirmasis teisę rinktis turėdavo valdovas, po to būdavo atlyginama už visus laivo kaštus. Likutis lygiomis dalimis priklausydavo visiems, savo pinigais prisidėjusiems prie „corso“ (taigi turtingiems prekybininkams ir pirkliams), bei įgulai.

Kas įveikė barbareskus?

Juodoji galera „Santa Ana“ (Šventoji Ana) buvo stipriausias karo laivas visoje Viduržemio jūroje. Šio laivo bijojo visi – jo denyje buvo 50 sunkiųjų patrankų, be to, ja galėjo plaukti iki 600 kareivių. Laivas priklausė Šv. Jono ordinui, 1530 m. iš Jeruzalės persikėlusiam į uolėtą Maltos salą (mūsų laikais šis ordinas vadinamas Maltos hospitaljerų ordinu). Maltos ordino riteriai (taip buvo pradėti vadinti Šv. Jono riteriai) pavertė Maltą tvirtove ir pastatė stiprų laivyną. Jų juodos medžioklinės galeros, kurios greitai plaukdavo pučiant vėjui ir galėdavo persekioti savo grobį net labai sekliuose vandenyse, jau greitai virto tikra legenda. Maltos ordino riteriai šiais laivais persekiodavo musulmonų korsarus ir saugodavo krikščionių jūreivių prekybinius laivus. Tiesa, ir jie išduodavo kaperlaivių liudijimus Maltos piratams. Greitai Maltos korsarų visi pradėjo bijoti ne ką mažiau negu barbareskų – be to, jie grobdavo ne vien musulmonų laivus.

Tačiau barbareskai nė nesiruošė pasiduoti – jie dabar išplaukdavo net į Atlanto vandenyną ir čia puldinėjo sidabro prikrautus ispanų bei į Indiją plaukiančius anglų laivus. Vien tik 1609–1616 m. Alžyro jūrų plėšikų aukomis tapo 466 britų laivai. Galiausiai, po ilgų neveiklos metų, 1655 m. anglų eskadra priplaukė Tunisą ir paskandino visus uoste ir reide buvusius piratų laivus. Po šešerių metų į ekspediciją nubausti barbareskus išsirengė olandai, o 1683 m. prancūzai, iššovę net 6000 patrankų sviedinių, pavertė Alžyrą griuvėsių krūva. Tačiau tokių veiksmų būdavo griebiamasi tik retkarčiais. Paprastai svarbiausios Europos jūreivystės šalys „nusipirkdavo“ piratų palankumą sumokėdamos duoklę – mat tuomet piratai stropiai „šalindavo“ iš jūros šių šalių konkurentus. Korsarų piktadarybių galas atėjo tik 1830 m., kai prancūzai pasiekė Alžyrą su daugiau kaip 200 laivų ir į sausumą išlipo 64 000 kareivių.

Viliojantys lobiai

1492 m. gruodis: Kolumbas išsilaipina Espanjolės (Haičio) saloje (šiandien Haitis ir Dominikos Respublika), o salos gyventojai jį sveikina.

Kas įvyko 1492 m. rugpjūčio mėn.?

1492 m. rugpjūčio 3 d. prasidėjo bene žymiausia visų laikų kelionė, kurios metu buvo padaryta didžiulių atradimų. Tą dieną Kristupas Kolumbas išplaukė į jūrą iš mažo Pietų Ispanijos Palos uosto, esančio netoli Huelvos, – jis norėjo ieškoti tiesioginio kelio jūra į Indiją. Kolumbas vadovavo trims laivams – jo flotilę sudarė flagmanas „Santa Marija“ ir dvi karavelės „Pinta“ ir „Nina“. Kai Kolumbas 1493 m. kovo 15 d. grįžo atgal, jis jau buvo atradęs ne savo ieškotąjį jūrų kelią, bet Ameriką. Prasidėjo Naujojo Pasaulio užkariavimas ir kolonizacija.

1521 m. Ferdinando Korteso vadovaujami ispanai po kelių mėnesių apgulties užgrobė pasakiškai turtingą miestą Mechiką (tais laikais šis miestas dar buvo vadinamas Tenochtitlanu ir buvo actekų karalystės sostinė). Po pergalės Kortesas prikrovė grobio tris pilnas karaveles – jos turėjo parvežti karaliui Karoliui V ne tik grobį, bet ir žinią apie pergalę. Karavelėse buvo daugybė skrynių, pilnų aukso luitų, lazdyno riešuto didumo perlų, smaragdų, puošnių brangių drabužių ir ritualinių kaukių. Tačiau didžioji Korteso prisiplėšto turto dalis niekuomet nepasiekė karališkųjų Madrido rūmų.

Kas gi nutiko actekų lobiams?

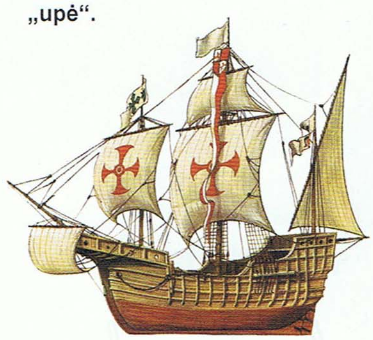
Nuo Portugalijos pietų pakrantės grobio link pasuko prancūzų piratai. Vienas iš jų buvo Žanas Ango iš Diepo. O vienas jo pavaldinių Žanas Fliori (Jean Fleury) prieš Gibraltaro sąsiaurį užgrobė Ferdinando Korteso Ispanijos karaliui siunčiamų lobių dvi pilnas karaveles – ir tik trečiajai karavelei pavyko paspruki.

Potosi Sidabro kalne dar ir šiandien išgaunamas sidabras.

SIDABRO KALNAS
XVI a. iš Amerikos į Europą, vaizdžiai tariant, pradėjo tekėti plati aukso ir sidabro „upė“.

„Santa Marija“, Kristupo Kolumbo flotilės flagmanas.

Užkariautojai plėšė tai, ką per šimtus metų sukaupė ištisos actekų ir inkų kartos. Užgrobti lobiai buvo kraunami į laivus ir gabenami į Ispaniją. Greitai sidabro kiekis Europoje padidėjo penkis kartus. Taip atsitiko daugiausia dėl to, kad 1545 m. Potosi (dabartinės Bolivijos teritorijoje) buvo atrastas „Sidabro kalnas“, iš kurio buvo iškasta daugiau kaip 46 000 tonų sidabro. Rūdynuose mirė milijonai indėnų. 1536 m. Naujajame Pasaulyje buvo pradėtos kaldinti ir monetos; įžymiausios monetos buvo ispanų pesai arba ispanų-amerikiečių aštuonių realų monetos.

Laisvasis plėšikas Žanas Fliori apžiūrinėja lobius jo užgrobtos ispanų karavelės triume.

Ir po to po visas Europos kunigaikštystes žaibo greičiu pasklido žinia apie neįsivaizduojamus Naujojo Pasaulio turtus. Savo lobių dalies panoro ir kiti monarchai. Prancūzijos karalius Frankas I išduodavo kaperlaivių liudijimus, kurie laisviesiems prancūzų plėšikams suteikdavo teisę užpulti ir apiplėšti Ispanijos prekybinius laivus (o Prancūzija ir Ispanija tuo metu kariavo).

Jau po kelerių metų prancūzų jūreiviai pradėjo plėšikauti Karibų jūroje.

Tik vėliau, kai po kelių iš eilės vykusių karų Prancūzija turėjo pripažinti Ispanijos pergalę, Frankas I turėjo liautis išdavinėjęs kaperlaivių liudijimus. Tačiau laisvųjų prancūzų plėšikų vietą greitai užėmė anglai, o žymiausiu iš jų tapo piratas Fransis Dreikas.

Kaip buvo orientuojamasi jūroje

Dauguma XV ir XVI a. atradėjų ir kaperių buvo puikūs jūrininkai. Jie turėjo sugebėti orientuotis jūroje, nors tais laikais dar nebuvo nė vieno bet kuriam žmogui prieinamo patikimo jūros žemėlapio. Buvo tik keli žemėlapiai, sudaryti pagal kelionių aprašymus ir lago knygas. Šie žemėlapiai buvo laikomi raktu į atrastų žemių turtus ir savininkai juos saugodavo kaip didžiausią brangenybę. Tų laikų prietaisai, skirti orientuotis jūroje, buvo dar labai paprasti. Pagal kompasą jūreiviai nustatydavo plaukimo kryptį. Lagas buvo reikalingas laivo plaukimo greičiui nustatyti. Šiam tikslui už laivo išmesdavo lentelę su pririšta virve, ant kurios buvo surišti mazgai. Kuo greičiau plaukdavo laivas, tuo daugiau mazgų per tam tikrą laiko tarpą iškrisdavo už borto – todėl laivo greitis buvo matuojamas „mazgais“. Laikui nustatyti buvo naudojami stikliniai smėlio laikrodžiai, kuriuos reikėdavo apversti kas pusę valandos; tuo metu suskambėdavo laivo varpas. Astroliabija buvo matuojamas žvaigždžių aukštis virš horizonto, o kartu ir platuma. Ilgumą nustatyti tapo įmanoma tik išradus chronometrą. Vėliau mokslininkai patobulino astroliabiją ir sukūrė kvadrantą, o 1731 m. – ir oktantą. Šis prietaisas turėjo 2 veidrodžius, kuriuos panaudojant tuo pat metu buvo galima matyti Saulę ir horizontą. Tai buvo didžiulė naujovė. Vėliau laivo padėtis buvo nustatoma sekstantu – jis veikė pagal tokį pat principą kaip oktantas, bet jo matavimo diapazonas buvo gerokai didesnis.

Kompasas

Smėlio laikrodis

Rankinis lagas

Sekstantas

Astroliabija

Kvadrantas

Ką vadino „karalienės piratu“?

1577 m. gruodžio 13 d. iš Anglijos uosto Plimuto į jūrą išplaukė penki laivai. Šiai komandai vadovavo Fransis Dreikas. Tai buvo antroji Dreiko kelionė buriniais laivais į Pietų Amerikos pakrantę: jau prieš penkerius metus Panamos sausumos kelyje jis užpuolė karavaną su brangenybėmis ir užgrobė daugybę aukso ir sidabro. Anglijos karalienei Elžbietai I palaiminus, jis norėjo vėl užpulti ispanus Amerikos vakarų pusėje. Dreiko flagmanas „Pelikanas“ buvo tik 26 m ilgio. Tačiau vėliau kaip „Aukso stirna“ jis išgarsėjo visame pasaulyje.

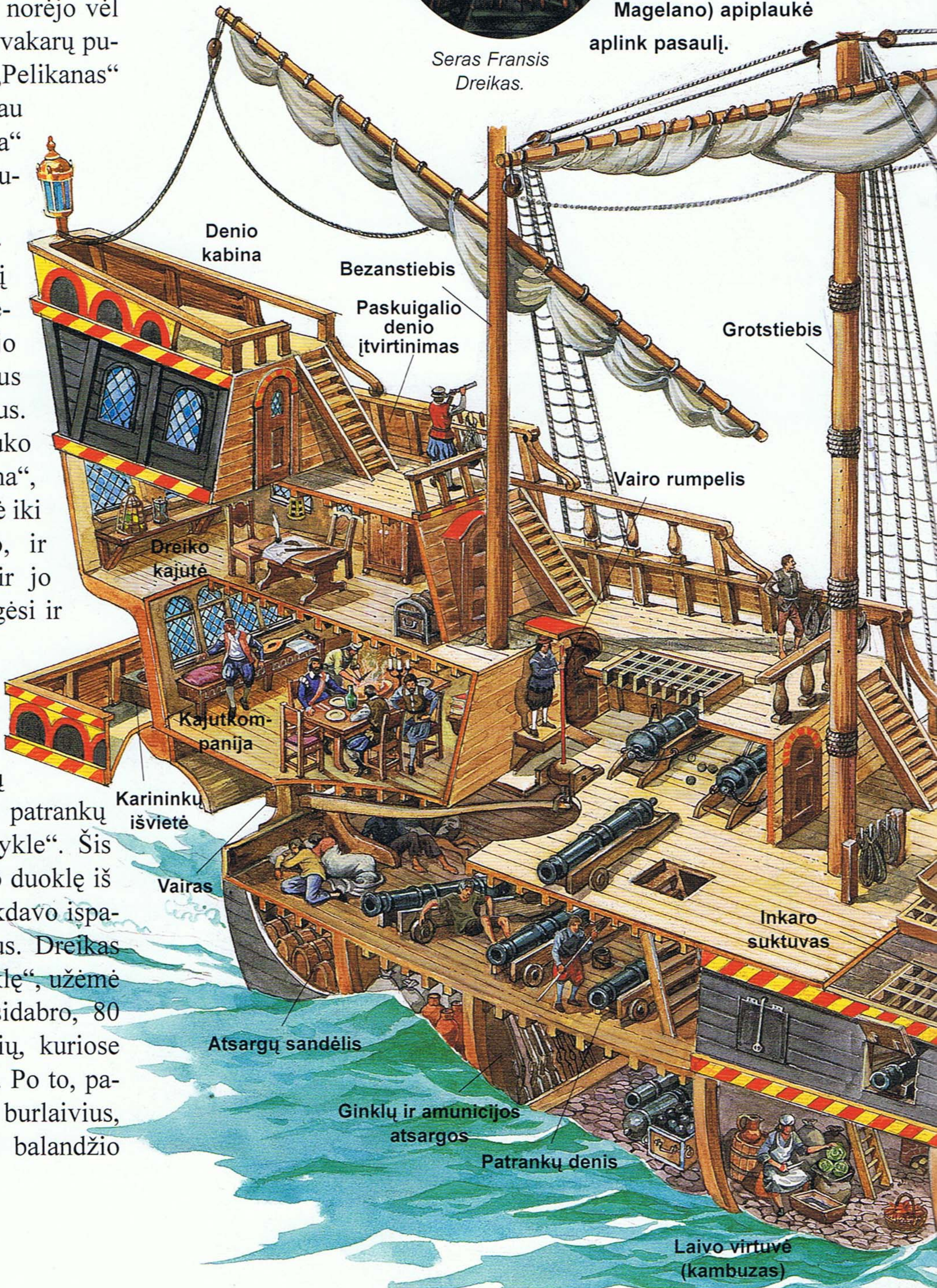
Prieš įplaukdamas į Atlanto vandenyną ir Ramųjį vandenyną jungiantį Magelano sąsiaurį, Dreikas turėjo palikti audrų išdraskytus abu savo pagalbinius laivus. Du kiti jo laivai apsisuko plaukti atgal. „Aukso stirna“, išskleidusi bures, nuplaukė iki Čilės miesto Valparaiso, ir Dreikas grobstė miestą ir jo bažnyčias. Panašiai jis elgėsi ir tuomet, kai 1579 m. vasarį pasiekė Limą. Nustebinti ispanai beveik nesipriešino. Peru Dreikas išgirdo apie galingą ispanų galeoną, dėl jo galingų patrankų pramintą „Ugnies spjaudykle“. Šis laivas reguliariai rinkdavo duoklę iš sidabro kasyklų bei surinkdavo ispanų užgrobtus aukso lobius. Dreikas nusivijo „Ugnies spjaudyklę“, užėmė ją ir užgrobė 26 tonas sidabro, 80 svarų aukso ir 13 skrynių, kuriose buvo kitų vertingų daiktų. Po to, pakeliui užgrobusi dar du burlaivius, „Aukso stirna“ 1579 m. balandžio mėn. pasiekė Guatalko miestą Meksikoje. O dar po pusantrų metų šis laivas grįžo į Plimutą.

Anglijos karalienė Elžbieta I buvo sužavėta. Nepaisydama ispanų protestų, ji priėmė jūrų didvyrį ir išklausė jo išsamų pasakojimą apie kelionę. Tru-

Seras Fransis Dreikas.

Fransis Dreikas (apie 1540–1596) jūrininko amato mokėsi pas savo dėdę Džoną Hovkinsą (John Hawkins). Hovkinsas buvo vienas pirmųjų vergų pirklių – jis veždavo čiabuvius iš Vakarų Afrikos pakrantės, kad juos vėliau parduotų Vestindijoje. 1577–1580 m. Dreikas (antrasis po Fernando Magelano) apiplaukė aplink pasaulį.

Greisė O'Mali

Fransio Dreiko laikais Airijoje gyveno garsi piratė Greisė O`Mali (Grace O'Malley), airių klano vado duktė. Ji tapo labai gerbiama klano vadove, o jos prekybiniai laivai pasiekdavo ir Ispaniją bei Portugaliją. Rimtas papildomas jos uždarbis buvo ir kaperiavimas. Vėliau Anglijos karalius panaikino Greisei O`Mali paskirtas bausmes.

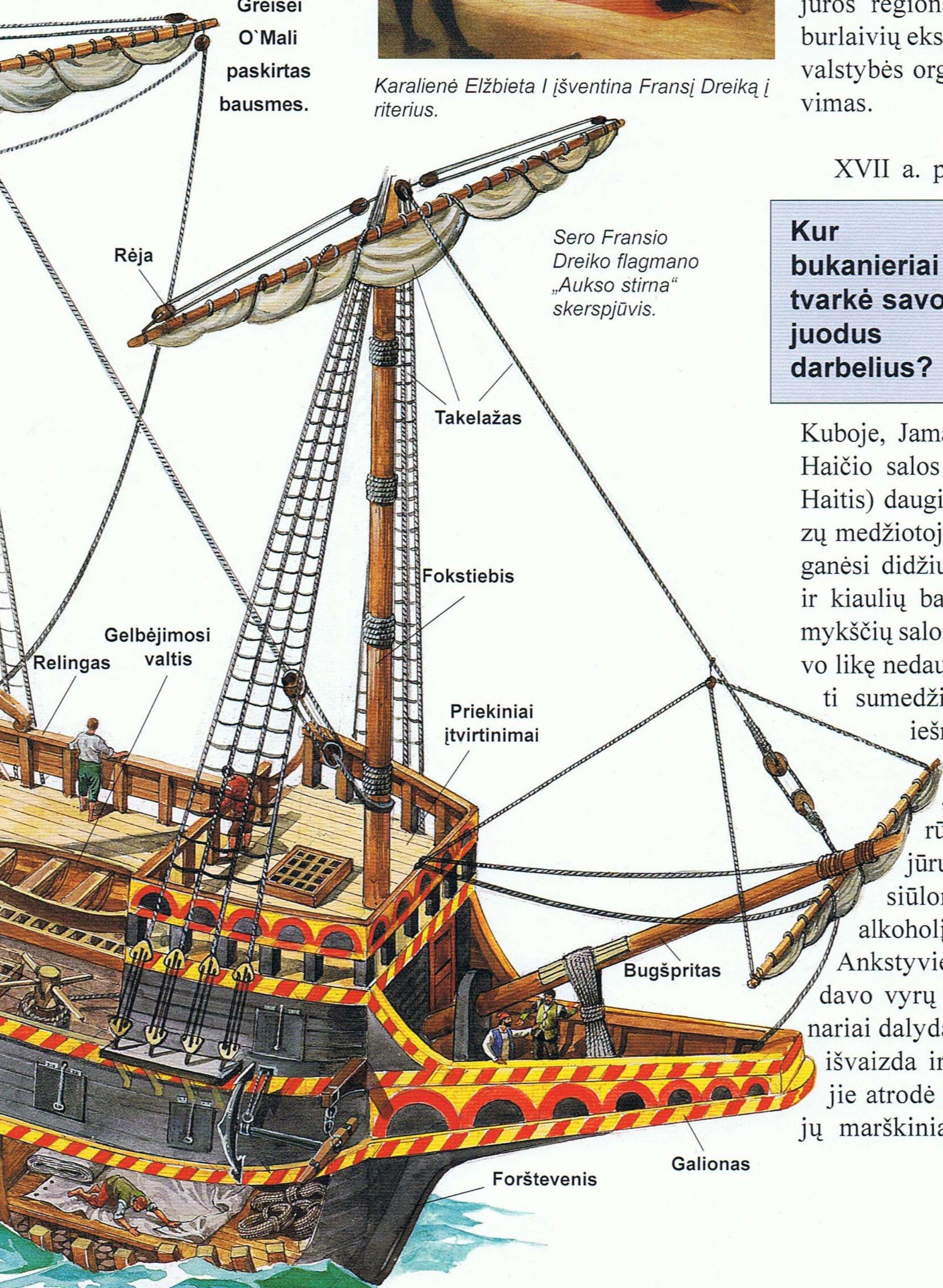
Karalienė Elžbieta I įšventina Fransį Dreiką į riterius.

putį vėliau ji įšventino Dreiką į riterius ir pavadino jį „savo piratu". Po to į jūrą išplaukdavo vis daugiau piratų. Ispanija pradėjo gintis ir paskelbė Anglijai karą. Tačiau anglų laivai sumušė ispanų laivyną – „Nenugalimąją Armadą". Prie šios pergalės nemažai prisidėjo ir piratas Dreikas, kuriam tuo metu jau buvo suteiktas Anglijos laivyno viceadmirolo ir iždininko laipsnis. Per kelerius po to sekusius metus kiekvienais metais iš Anglijos į Karibų jūros regioną išplaukdavo iki 200 burlaivių ekspedicijų – taigi tai buvo valstybės organizuotas jūrų plėšikavimas.

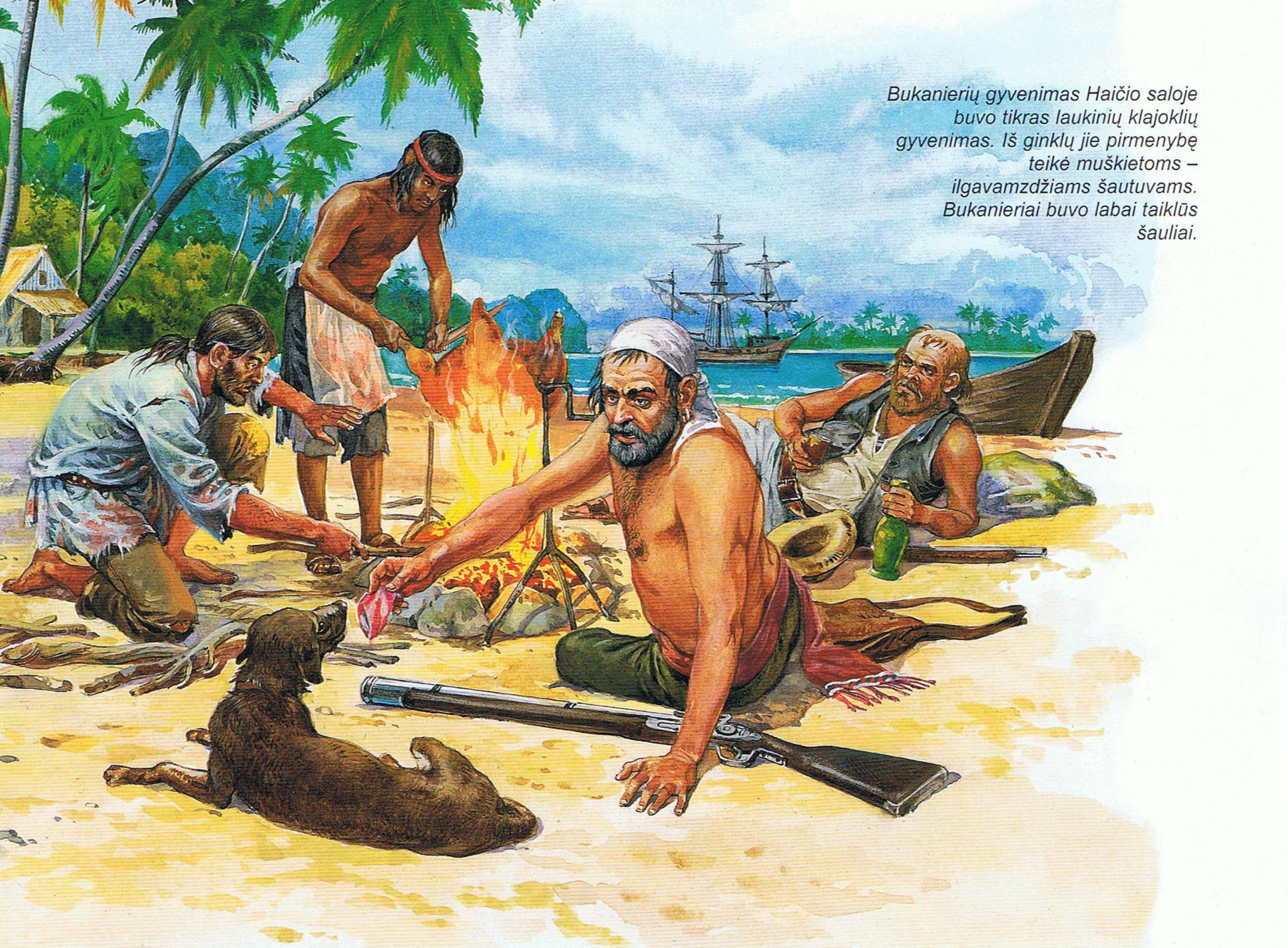
Kur bukanieriai tvarkė savo juodus darbelius?

XVII a. pradžioje į Karibų jūros regioną pasipylė tikras nuotykių ieškotojų ir namuose laimės neradusių nevykėlių srautas. Dauguma jų apsigyveno Kuboje, Jamaikoje ar Haičio saloje. Haičio salos šiaurės vakarai (dabar Haitis) daugiausia viliodavo prancūzų medžiotojus, nes plačiose stepėse ganėsi didžiulės sulaukėjusių jaučių ir kiaulių bandos. Iš dar gyvų pirmykščių salos gyventojų (o jų jau buvo likę nedaug) vyrai išmoko išrūkyti sumedžioto gyvulio mėsą ant iešmo (kuris buvo vadinamas „boucan"). Vėliau „bukanieriai" šitaip išrūkytą mėsą iškeisdavo į jūrų piratų ir spekuliantų siūlomus šautuvus, paraką, alkoholį ir tabaką.

Ankstyvieji bukanieriai gyvendavo vyrų bendrijose – bendrijos nariai dalydavosi visais daiktais. Jų išvaizda ir elgsena kėlė baimę – jie atrodė kaip laukiniai. Lininiai jų marškiniai buvo sukietėję nuo

Sero Fransio Dreiko flagmano „Aukso stirna" skerspjūvis.

Bukanierių gyvenimas Haičio saloje buvo tikras laukinių klajoklių gyvenimas. Iš ginklų jie pirmenybę teikė muškietoms – ilgavamzdžiams šautuvams. Bukanieriai buvo labai taiklūs šauliai.

paskerstų žvėrių kraujo. Kad apsisaugotų nuo vabzdžių, jie išsitepdavo veidus taukais. Dažniausiai bukanieriai vienerius ar dvejus metus gyvendavo brūzgynuose. Po to jie plaukdavo į Tortugos salą prie šiaurinės Haičio pakrantės, kad ten papildytų savo atsargas. Ten jie praūždavo viską, ką prieš tai būdavo išsikeitę.

Karibų jūra buvo laikoma pavojinga „piratų jūra".

Bukanierių Haičio saloje vis daugėjo. Kai jie mažomis irklinėmis valtelėmis pirogomis pradėjo puldinėti praplaukiančius pakrančių laivus, įsikišo ispanai. Jie pasiuntė medžiotojus, kad šie sunaikintų bukanierių gyvenimo pagrindą – laukinių gyvulių bandas. Greitai Haičio saloje nebeliko laukinių jaučių ir kiaulių. Tačiau paaiškėjo, kad lazda turi du galus, nes dabar bukanieriams teko ieškotis duonos kitur ir jie tapo baisiais jūrų plėšikais.

Piniginė kompensacija už kūno sužalojimus

XVII a. piratai jau taikė savotišką „socialinį draudimą": mūšio metu sunkiai sužeisti piratai gaudavo kompensaciją. Buvo nustatytos tokios kompensacijos: už nutrauktą dešiniąją ranką – 600 pesetų arba šeši vergai, už nutrauktą kairiąją ranką – 500 pesetų arba 5 vergai. Tiek pat sužeistasis gaudavo už nutrauktą ar amputuotą dešiniąją koją, o už kairiąją koją duodavo 400 pesetų. Jeigu žmogus netekdavo akies ar rankos piršto, jis gaudavo 100 pesetų arba 1 vergo „kompensaciją".

Įžymus ir nekenčiamas: Žanas Lolonua (Jean Lolonois)

Kartu su kitais avantiūristais 1650 m. į Tortugos salą atkeliavo ir prancūzas Žanas-Davidas Nau, kurį vėliau visi dažniausiai vadindavo tik Lolonua. Greitai jis tapo piratų laivo kapitonu. 1666 m. Lolonua kartu su kitu piratų vadeiva vadovavo pirmajam dideliam bukanierių žygiui Pietų Amerikos sausumoje. Aštuoni burlaiviai ir 700 bukanierių išsirengė į Venesuelą. Jau pakeliui jie užgrobė ispanų burlaivį, kurio skryniose buvo pilna brangakmenių. Piratai dvi savaites plėšė Venesuelos Marakaibo miestą ir kankino jo gyventojus. Tačiau kitas didelis Lolonua žygis neatnešė sėkmės. Jis išsirengė į Nikaragvą, kurią užpuolė turėdamas 6 laivus ir 1000 vyrų. Bukanieriai pavertė dykynėmis daug gyvenviečių, tačiau užvaldė tik nedaug grobio ir galiausiai susipyko. Dalis jų grįžo į Tortugą, o laivas, kuriuo plaukė likusieji, užplaukė ant seklumos. Visų nekenčiamą Lolonua indėnai paėmė į nelaisvę, supjaustė į gabalėlius ir sudegino.

Flibustjerai

Ispanai bukanierius dar vadindavo flibustjerais (pagal prancūzų kalbos žodį „flibot“ – lengva valtis). Šis pavadinimas rodo, kad bukanieriai iš pradžių puldami plaukdavo lengvomis atviromis valtimis.

Dauguma iš Haičio salos išvarytų bukanierių persikraustė „čia pat“, į greta Haičio esančią Tortugą. Ši „vėžlio sala“ taip buvo pavadinta dėl kalno, kurio išvaizda žvelgiant iš jūros priminė didžiulį vėžlį (ispaniškai „tortuga“). Tortugoje irgi ganėsi didžiulės sulaukėjusių gyvulių bandos, buvo daug geriamo vandens ir derlingų žemių. Tačiau svarbiausia, kad prie salos matėsi nemažai vietų, kur buvo galima patogiai nuleisti inkarą, be to, šias vietas buvo patogu ginti. Tortuga tapo idealiu jūrų plėšikų atraminiu punktu – ir ši sala tapo pirmąja jūrų plėšikų valstybe pasaulio istorijoje. Ispanai kelis kartus mėgino sunaikinti piratų įgulą, bet veltui.

Kas gi buvo „pakrantės broliai“?

1640 m. Tortugos bukanieriai (prie kurių tuo metu prisidėjo ir nemažai piratų iš kitų Karibų jūros regiono kraštų) įkūrė savotišką bendriją. Jie save vadino „pakrantės broliais“ ir įsipareigodavo laikytis griežtų elgesio taisyklių. Prieš kiekvieną naują kaperių reisą jo dalyviai susirinkdavo laivo denyje ir sudarydavo sutartį. Šioje sutartyje būdavo numatoma, kaip bus paskirstytas grobis, kokią kompensaciją gaus suluošintieji, be to, būdavo apibrėžiamos ir visos svarbios elgesio taisyklės. Pažeidus šias taisykles būdavo taikomos nepaprastai žiaurios bausmės. Tam, kuris apvogdavo savo draugą, nupjaudavo nosį ir ausis, o jeigu šitaip kuris piratas nusikalsdavo antrąsyk, tuomet jį išsodindavo negyvenamoje saloje, palikdami tik šautuvą, parako ir truputį vandens.

Negyvenamoje saloje išsodintam piratui nelikdavo didelių vilčių.

Kas įvyko Port Rojalyje?

1692 m. birželio 7 d. Jamaikos piratų sostinę Port Rojalį sukrėtė didžiulis žemės drebėjimas. Daugelis žmonių tuomet tikėjo, kad tai Dievo bausmė nuodėmingajam miestui. Kas gi atsitiko?

1655 m. anglai užkariavo ispanų užimtą Jamaiką. Naujieji salos šeimininkai greitai pradėjo veikti išvien su bukanieriais ir išduodavo kaperio liudijimus kiekvienam piratui, kuris sutikdavo puldinėti ispanų gyvenvietes. Ir jau greitai Port Rojalyje knibždėte knibždėjo anglų, olandų, prancūzų ir

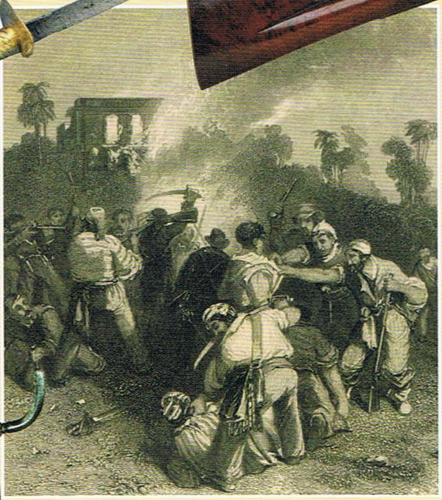
portugalų kilmės flibustjerų. Vien per pirmuosius šešerius metus po to, kai anglai ėmė valdyti Jamaiką, šie išgrobstė daugiau kaip 50 miestų ir gyvenviečių.

Port Rojalio miestas su savo dideliu uostu tapo piratų sostine. Pagrindinėje gatvėje („Parade“) nuolat virė intensyvus gyvenimas. Su dervos ir jūros vandens kvapu čia nuolat susimaišydavo ir kepamų jaučių, brangių kvepalų bei rinktinių vynų kvapai. Šilkiniais ar zomšos rūbais apsirėdę vyrai svyruojančia jūrininkų eisena žingsniuodavo į artimiausią smuklę. Jų veidus vagojo randai, o kišenėse pūpsodavo pinigų kapšai. Pirkliai jiems siūlydavo prekes, vergų pirkliai – vergus, pasirodydavo tai aktoriai, tai lošėjai. Piratų mieste buvo ir didžiulių juvelyrinių dirbinių, parfumerijos parduotuvių, lošimo namų, viešbučių ir net restoranų, kuriuose valgiai buvo patiekiami į stalą aukso induose. Greitai Port Rojalis užtemdė ir ankstesnę piratų sostinę Tortugą.

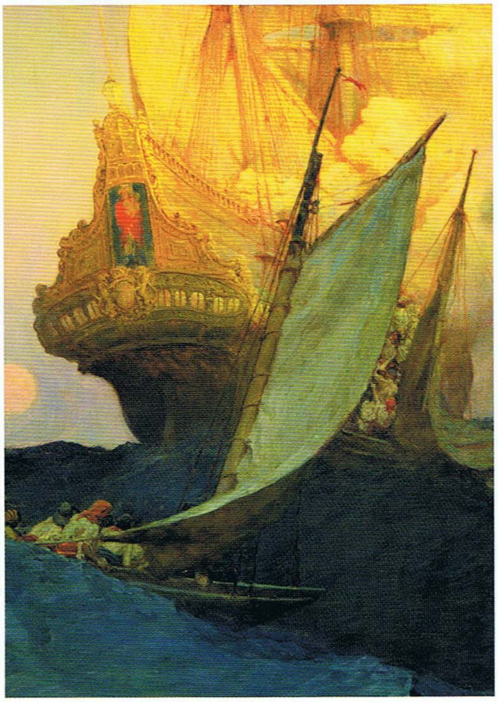

PIRATŲ ANTPUOLIAI

Bukanieriai dažnai plėšikaudavo ir sausumoje. Jie plėšdavo Karibų jūros pakrančių miestus ir gyvenvietes, terorizuodavo jų gyventojus. Populiariausi jų ginklai buvo abordažo kardas, durklas ir abordažo kirvis. Be to, 1600 m. dauguma piratų jau turėjo ir šautuvus. Šie senoviniai šautuvai (panašiai kaip ir šratais šaudantys šautuvai) iššaudavo visą švino kulkų krušą.

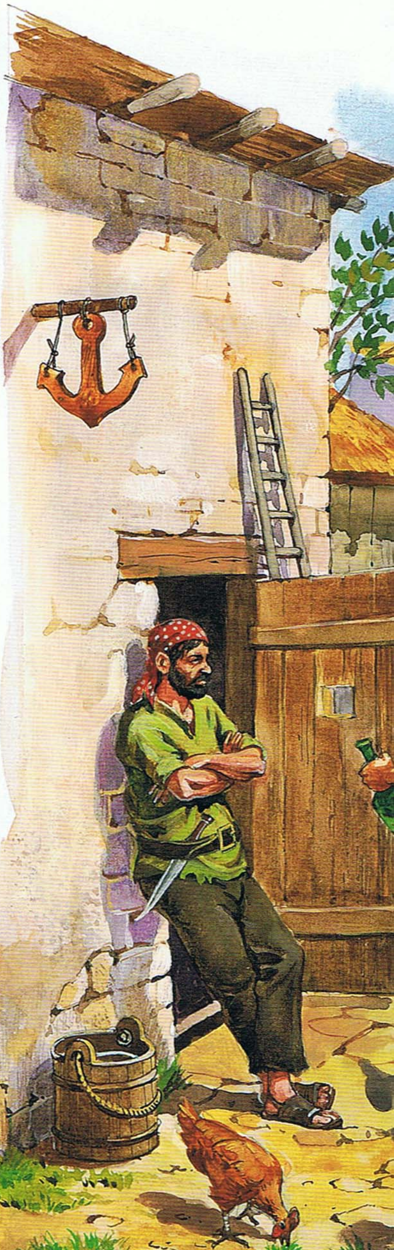

Piratai nedideliu pakrančių burlaiviu medžioja turtų prikrautą galeoną.

Kas buvo Henris Morganas?

1668 m. Olandijoje buvo išleista knyga apie jūrų plėšikus. Knygos viršelyje buvo nupieštas vyras su peruku ir maža barzdele. Po piešiniu buvo parašyta „Generaal van de Roovers op Jamaica“ (Jamaikos plėšikų generolas). Tai buvo iš Velso kilęs Henris Morganas – jūrų piratų generolas, 1665 m. tapęs dar ir Port Rojalio įgulos būrio vadu. Jis pasakiškai praturtėjo, apie jį buvo pasakojamos legendos.

Morganas labiau mėgo vykdyti didelės apimties veiksmus sausumoje, o ne dirbti „paprasto laivų kaperio darbą“. Jo pirmuoju dideliu žygiu 1668 m. tapo Portobelo – vienos stipriausių ispanų tvirtovių Vidurio Amerikoje – užgrobimas ir išgrobstymas.

MORGANAS – LAIMĖS KŪDIKIS

1669 m. sausį Morganas savo laivyno flagmane „Oksfordas“ prie pietinės Haičio salos pakrantės surengė laukinę šventę. Kai keli girti vyrai pradėjo šaudyti iš muškietų, sprogo laivo parako sandėlis ir laivas išlėkė į orą. Žuvo beveik visi laive buvę svečiai bei įgulos nariai (apie 350 vyrų). Tačiau Morganas ir kapitonai, sėdėję ir valgę prie atskiro stalo kitoje laivo pusėje, liko net nesužeisti.

Paskutinę savo ekspediciją Morganas pradėjo 1670 m. Ši ekspedicija buvo panaši į sausumos kariuomenės žygį. Su 36 laivais ir 2000 viskam pasirengusių vyrų Morganas pasiekė Panamą, uostą, į kurį plaukdavo lobius gabenantys ispanų laivai.

Henris Morganas

Pirmiausia Morganas užėmė pakrantės tvirtovę. Po to 1200 jo geriausių žmonių sėdo į 36 jų pačių pasidarytas kanojas ir pradėjo plaukti upe aukštyn. Tačiau upė buvo srauni ir jiems teko toliau brautis džiunglių takeliais. Devynias dienas nevalgę, pavargę ir išsekę vyrai pagaliau pamatė Panamos miesto bažnyčių bokštus. Tuomet jie įrengė stovyklavietę, paskerdė kelis besiganančius jaučius, sočiai pavalgė ir kitos dienos rytą puolė miestą. Po dviejų valandų mūšio baigtis jau buvo aiški. Jūrų plėšikai užėmė ir išgrobstė Panamą, o savo grobį dviem šimtais mulų nugabeno į laivus. Morganas sau pasiėmė viso grobio liūto dalį, po to su keliais patikimais žmonėmis jis atsiskyrė nuo būrio.

Kai Morganas grįžo į Jamaiką, piratai jo garbei surengė didžiulę šventę. 1674 m. Anglijos karalius įšventino jį į riterius, o dar po metų piratų generolui buvo suteiktas Jamaikos vicegubernatoriaus titulas. 1688 m. jis ramiai mirė savo lovoje.

Piratų sostinės Port Rojalio gyvenimo kasdienybė.

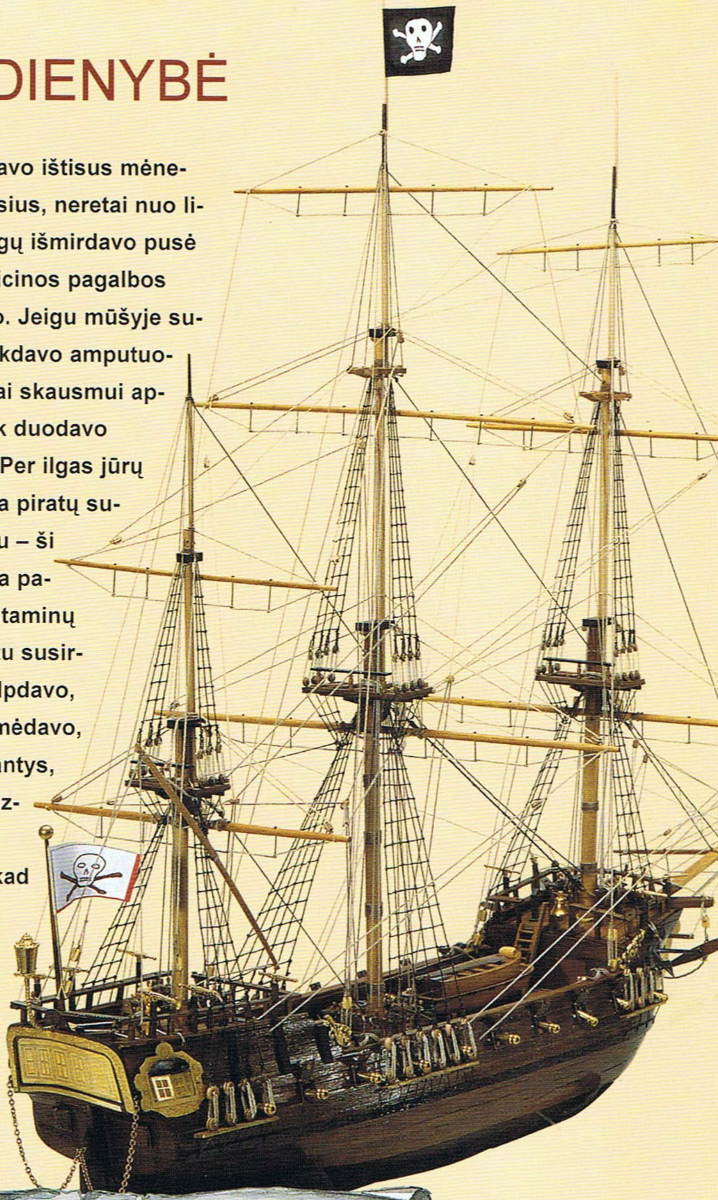
PIRATŲ KASDIENYBĖ

Kasdienis gyvenimas piratų laive buvo sunkus ir varginantis. Įgulos būdavo didelės, taigi žmonėms dažnai trūkdavo laisvos erdvės. Gyvenimas nebuvo įvairus, o dar vienodesnis būdavo maistas. Dažniausiai tekdavo valgyti senus, apipelijusius džiūvėsius ir džiovintus žirnius. Vaisių ir daržovių beveik niekuomet negaudavo. Mėsą laikydavo statinėse, bet ji greitai sugesdavo, taigi ant stalo piratai ją tik retai pamatydavo. Kartais valgiaraštį papildydavo kelios žuvys ar jūrų vėžliai. Neretai denyje piratai augindavo vištas ir kiaules. Dažnai bėdų kildavo ir dėl geriamojo vandens – vanduo greitai sugesdavo. Naktimis piratai susispaudę miegodavo apatiniuose deniuose, kur tvyrojo tvankus ir karštas oras, nemalonūs kvapai, vyrai kosėjo ir knarkė, o aplinkui lakstė vabalai ir žiurkės. Užsimiršti padėdavo geras romo gurkšnis. Besaikis gėrimas buvo gyvenimo kasdienybė: daugelis piratų bemaž nuolat vaikščiodavo girti. Dažnai kildavo ginčų, ir tam, kad piratai nesusibartų pernelyg smarkiai, daugumoje laivų viešpataudavo griežta tvarka. Dauguma įgulų prieš išplaukiant į jūrą turėdavo prisiekti, kad laikysis griežtų taisyklių.

GYVENIMAS LAIVE

LIGOS

Kai kelionė trukdavo ištisus mėnesius, neretai nuo ligų išmirdavo pusė laivo įgulos. Medicinos pagalbos praktiškai nebuvo. Jeigu mūšyje sužeistam piratui tekdavo amputuoti ranką ar koją, tai skausmui apmalšinti piratui tik duodavo išgerti alkoholio. Per ilgas jūrų keliones dauguma piratų susirgdavo skorbutu – ši dažnai mirtina liga pasireikšdavo dėl vitaminų trūkumo. Skorbutu susirgęs žmogus nusilpdavo, niekuo nebesidomėdavo, jam iškrisdavo dantys, blogai gydavo žaizdos. Tik 1753 m. buvo pastebėta, kad nuo skorbuto apsaugo citrusinių augalų vaisiai, kuriuose gausu vitamino C (pvz., citrinose ir apelsinuose).

Piratas Samas Beilamis (Bellamy) 1717 m. užgrobė tristiebį burlaivį „Whydah“. Kiek vėliau šis burlaivis nuskendo per audrą, o vėliau jo dalis buvo iškelta. Čia pateiktas burlaivio modelis.

Gyvenimo laive taisyklės

1. Kiekvienas vyras turi teisę tarti žodį svarbiausiais klausimais.
2. Laive draudžiama lošti kortomis ar kauleliais iš pinigų.
3. Aštuntą valandą vakaro turi būti gesinamos šviesos ir žvakės. Jeigu kas nors dar nori gerti po aštuonių, tai jis turi daryti viršutiniame denyje.
4. Kiekvienas turi rūpintis, kad patrankos, pistoletai ir kardai būtų švarūs ir paruošti naudoti.
5. Laive negali gyventi moterys ir vaikai.
6. Jeigu piratas paliko laivą ar pasitraukė iš mūšio, jis baudžiamas mirtimi arba išsodinamas negyvenamoje salelėje.
7. Laive draudžiamos muštynės ir ginčai.
8. Nė vienas žmogus neturi teisės palikti laivo, kol kiekvieno įgulos nario dalis nepasiekė 1000 svarų.

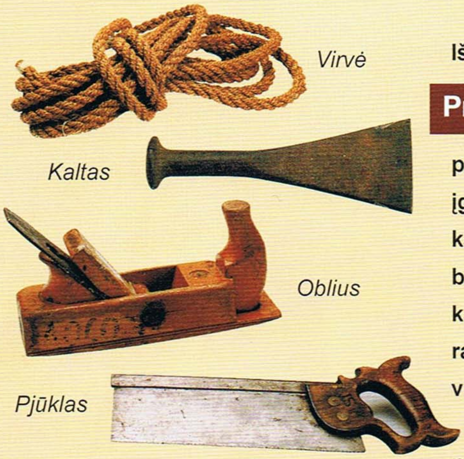

Laivuose nebūdavo gero maisto – jeigu tekdavo ilgiau plaukti jūra, jūreiviams daugiausia tekdavo valgyti sausus džiūvėsius.

Neprašyti svečiai: burlaivių įgulas dažnai vargindavo žiurkės.

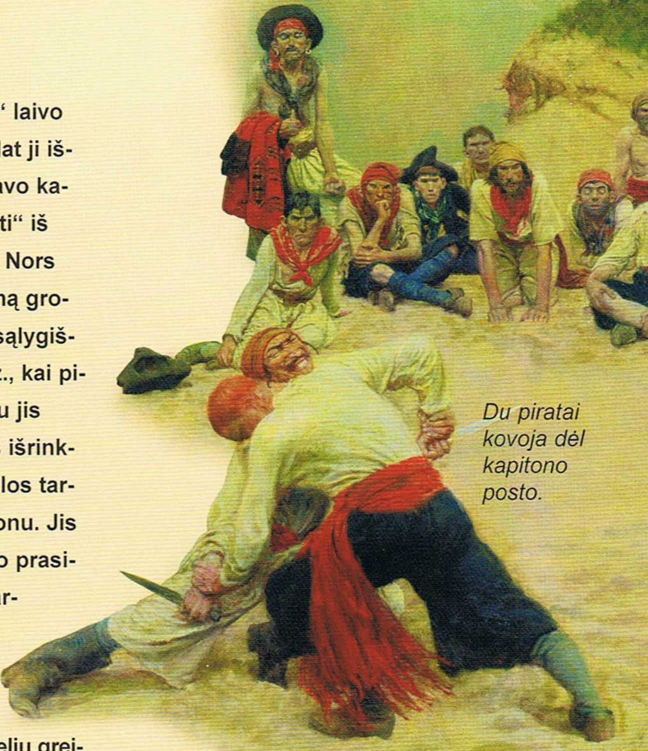
Piratai labai džiaugdavosi, kai jiems kaip grobis atitekdavo įvairūs įrankiai.

Piratų laivai

Dideliuose XVII a. piratų laivuose dažniausiai būdavo 20–40 patrankų ir 200–300 žmonių įgula. Dažnai juose būdavo ir irklai, mat irkluojant buvo galima lengviau manevruoti ir pasivyti priešininką net ir esant štiliui. Šiaurės Amerikos pakrantės piratai dažniausiai plaukiodavo mažesniais, vienstiebiais dviejų burių laivais (Slups). Šių laivų ilgis retai viršydavo 20 m. Tokiuose laivuose būdavo 10 patrankų, 8 poros irklų ir 50 žmonių įgula. Maisto atsargų jiems užtekdavo dviem , o vandens atsargų – vienam mėnesiui. Piratų laivai turėjo būti ypač greiti ir tinkami plaukioti jūromis, todėl įgulos nariai juos nuolat prižiūrėdavo ir remontuodavo. Ypač svarbu buvo reguliariai nuo laivo išorės nuvalyti dumblius ir kriaukles, nes jų prisikaupus laivas imdavo lėčiau plaukti. Šiam tikslui piratai ieškodavo slaptos įlankos, kur ištraukdavo laivą į sausumą ir jį paversdavo, kad pasirodytų kilis.

Piratų kapitonai

Iš tikrųjų kapitoną „valdydavo“ laivo įgula. Mat ji išsirinkdavo kapitoną, kad jis galėtų „išspausti“ iš įgulos viską, kas tik įmanoma. Nors kapitonas ir gaudavo papildomą grobio dalį, tačiau jo įsakymai besąlygiškai galiojo tik mūšių metu (pvz., kai piratai puldavo laivą). Tuomet jau jis viską valdė tvirta ranka. Įgulos išrinktas kvartirmeisteris buvo įgulos tarpininkas bendraujant su kapitonu. Jis apžiūrėdavo ginklus, bausdavo prasikaltusius, saugojo maisto atsargas ir dalydavo grobį.

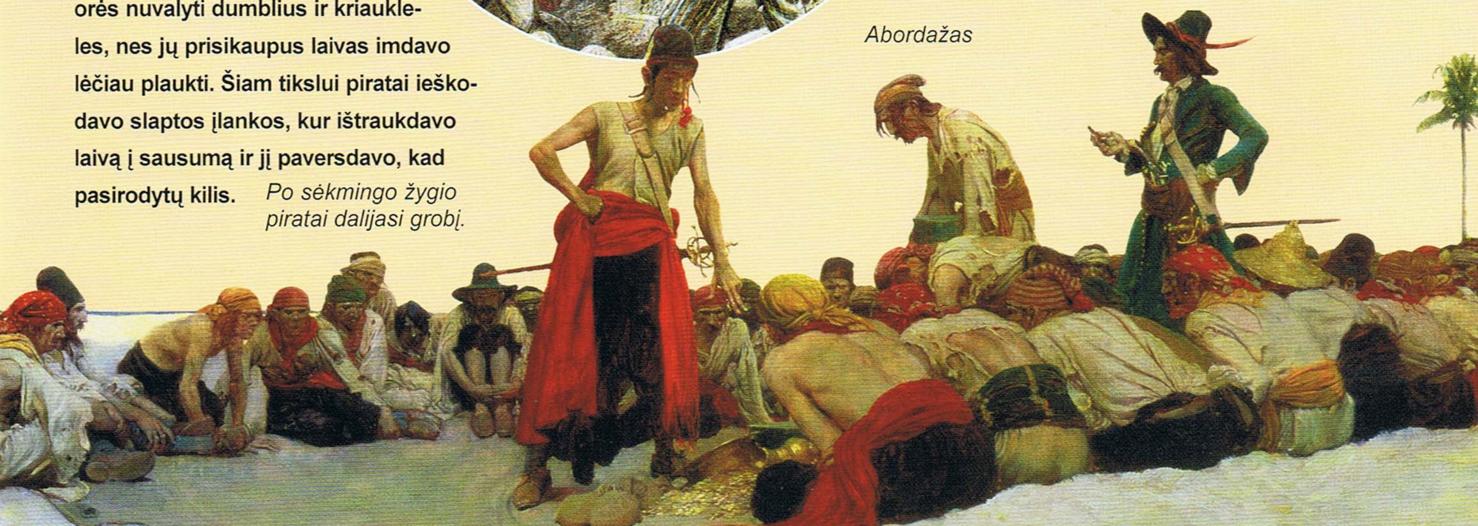
Du piratai kovoja dėl kapitono posto.

Užpuolimas

Pamatę grobį, piratai dažniausiai dideliu greičiu plaukdavo prie laivo paskuigalio. Tokiu atveju priešininko padėtis būdavo blogesnė, nes beveik visi jo pabūklai galėdavo šaudyti tik iš laivo šonų. Jeigu puolamas laivas pradėdavo suktis šonu į puolančius piratus, kad galėtų pradėti šaudyti, jis prarasdavo daug brangaus laiko. Medžiotojai ir medžiojamieji atidžiai ruošdavosi mūšiui. Jie pasidėdavo parako ir kulkų, vandenyje sumirkydavo gaisrui gesinti skirtas antklodes, vandeniu apipildavo ir bures, kad jos taip lengvai neužsidegtų. Kad mūšyje, nepaisant trykštančio kraujo ir vandens, būtų galima tvirtai laikytis ant kojų, denis būdavo apibarstomas smėliu. Be to, vyrams kovos dvasiai pakelti duodavo išgerti alkoholio. Pasivijię prekybinį laivą, piratai į jo denį pradėdavo mėtyti granatas, puodus su ugnimi ir dvokiančias bombas. Po to prasidėdavo abordažas. Paprastai piratai laimėdavo, mat dažniausiai jų būdavo daugiau, o prekybinio laivo įgulą sudarydavo tik 20–40 žmonių.

Abordažas

Po sėkmingo žygio piratai dalijasi grobį.

„Aukso amžius“

Piratai užpuolė Kartaginos miestą: bukanieriai atima miesto gyventojų turtus.

Kada buvo piratų „aukso amžius“?

1695 m. Anglijos karalius gavo skundą iš užjūrio. Jamaikos gubernatorius skundėsi, kad piratauti esą patraukia tokia daugybė vyrų, jog šiuo metu Vestindijos salose nebeįmanoma surasti jūrininkų prekybinių laivų įguloms. Ir iš tikrųjų jau tais laikais, kai daugybė bukanierių turėjo valdžios išduotus kaperių liudijimus, Karibų jūroje plėšikavo daugybė savo nuožiūra veikiančių piratų gaujų. O dar labiau suintensyvėjus tarptautinei jūrų prekybai, padaugėjo ir piratų. Maža to: kai prasidėjo 1701–1713 m. karas dėl Ispanijos sosto paveldėjimo, Anglijos karaliui reikėjo, kad kiek įmanoma daugiau jūrų plėšikų taptų kaperlaivių savininkais ir kovotų prieš ispanus ir prancūzus. Todėl kaperlaivių liudijimus jis dalijo į kairę ir į dešinę ir piratavimas jūrose atgijo dar kartą.

Net 30 metų daugybė piratų (tiek daug anksčiau jų niekuomet nebuvo) neleido jaustis saugiems Karibų jūros salų gyventojams ir čia plaukiojantiems laivams, be to, piratai vis labiau grasino ir Šiaurės Amerikos pakrantėms. Vien tik 1717 m. prie Šiaurės Amerikos pakrančių grobio tykojo 1500 piratų. Nemaža jų dalis iš tikrųjų labai prasigyveno plėšikaudami. Piratavimo „aukso amžius“ (kaip kad dabar vadinami tie laikai) tęsėsi iki 1722 m.

Kur rinkdavosi piratai?

XVII a. pabaigoje piratai galutinai neteko savo atraminių punktų Tortugoje ir Jamaikoje. Naująja pagrindine (bent jau anglų piratų) baze tapo Bahamų Niu Providenso (New Providence) sala. Nelabai apgyvendintos Bahamų salos – tai tūkstančiai mažų salelių (kartais tik uolų kyšulių ar rifų) – idealiai tiko piratams. Bahamų sostinės Nasau uostas patikimai saugojo šimtus jūrų plėšikų laivų, nes į jį įplaukti tekdavo pro gana seklią vietą.

Tuo tarpu didesni karo laivai turėdavo praplaukti dviem siaurais sąsiauriais pro greta esančią sa-

Orkestrai

Dideli piratų laivai turėdavo ir orkestrus. Dūdomis, būgnais ir smuikais muzikantai turėdavo šešias dienas per savaitę skatinti savo žygio draugus garsiai grodami – ir tik sekmadienį jie ilsėdavosi. Piratams puolant orkestras turėdavo kelti siaubingą triukšmą, o orkestrui padėdavo patys piratai: jie šokinėdavo gestikuliuodami ir žvangindavo ginklais, šitaip gąsdindami priešininką.

Piratų lobiai

Paslaptingos lobių slėptuvės negyvenamose salose – mėgstamiausia įvairių knygų ir filmų apie piratus tema. Viso pasaulio nuotykių ieškotojai dar ir šiandien kartais išsirengia ieškoti lobių – tačiau dažniausiai jiems nieko nepavyksta rasti. Teigiama, kad ypač daug piratų lobių turėtų būti užkasta mažoje Kokoso saloje prie Vidurio Amerikos pakrantės. Kiekviena jos įlanka ir kiekvienas kyšulys pavadintas kurio nors pirato vardu. Tačiau sakoma, kad iki šiol visos ekspedicijos iš Kokoso salos grįždavo tuščiomis. Jūrų plėšikus domindavo ne tik auksas, sidabras ir brangakmeniai, bet ir kiti dalykai, pvz., prieskoniai, cukrus ir tabakas bei ginklai, instrumentai, vaistai, burės ir lynai. Didžiumą savo grobio piratai parduodavo, o gautus pinigus iššvaistydavo. Beveik nežinoma atvejų, kad piratai užkastų pagrobtus lobius. Daug dažniau savo turtus užkasdavo pakrančių gyventojai, norėdami apsaugoti juos nuo piratų.

lą, kurioje buvo pastatytas fortas su patrankomis.

Kadangi prekyba ir laivyba tuo metu labiau persikėlė į Šiaurės Amerikos pakrantę, toliau į šiaurę esančios Bahamų salos ir vietos požiūriu tiko kur kas labiau už visas ankstesnes slaptavietes. Be to, Bahamų britų gubernatorius labai lengvai dalijo kaperlaivių liudijimus. Taigi dabar į Niu Providenso salą iš įvairiausių vietų patraukė daugelio šalių bedarbiai jūreiviai, buvę kaperlaivių įgulų nariai, avantiūristai ir už įstatymo ribų atsidūrę nusikaltėliai. Įsikūrė tikra piratų respublika. 1716 m. saloje jau buvo daugiau kaip 2000 piratų. Savo brigantinas ir valtis jie laikė uoste arba ištraukę į sausumą, kur buvo matyti daugybė lūšnų. Pakrantėje jūra skalavo 40 užgrobtų laivų liekanas.

Dažnai vieninteliu kasdienio gyvenimo džiaugsmu tapdavo lošimas kauleliais ir pasakojimai apie buvusių dienų žygius. Kai kurie piratai laive laikydavo ir papūgas – jie labai mėgo šiuos egzotiškus paukščius.

Kada buvo pradėta kovoti su piratais?

Jūrų plėšikų gaujos vis labiau sunkino jūreivių gyvenimą. 1718 metais Anglijos karalius Bahamų salų gubernatoriumi paskyrė Vudesą Rodžersą (Woodes Rogers), buvusį laisvąjį plėšiką, apiplaukusį aplink pasaulį. Rodžersas paskelbė karališkąją amnestiją visiems piratams, kurie prisistatys iki 1718 m. rugsėjo 5 d. ir prisieks, kad nebesigriebs savo amato. Tie, kurie taip

nepadarys, bus persekiojami, suimti ir pakarti. Nemažai piratų pasinaudojo Rodžerso pasiūlymu, tačiau daugelio nepavyko perkalbėti.

Kas gi buvo baisusis Juodabarzdis?

Vienas savo amato atsisakyti nenorinčių piratų buvo Juodabarzdis. Jo išorė aprašoma taip: „Jo veidą žemiau akių dengė riebūs juodi plaukai, jie augo ir ant jo krūtinės. Jo rūbus „puošė“ išpiltų gėrimų ir kraujo dėmės. Tose vietose, kur rūbai buvo suplyšę, jie buvo susegti adatomis. Kovos metu prie jo skrybėlės pritvirtinti kabodavo du degantys dagčiai“.

Šis vyras buvo Edvardas Tyčas (Edward Teach), o piratai jį dažniausiai vadindavo tik „Blackbeard“ (Juodabarzdžiu). Po to, kai jis užgrobė vergus gabenusį laivą, pastatė jame 40 patrankų ir pakrikštijo jį „Revenge of Queen Anne“ („Karalienės Anos kerštas“), jis ir jo 300 vyrų komanda tapo Vestindijos jūrų siaubu. Per pusantrų metų Tyčas užgrobė 20 prekybinių laivų, be to, po kelias valandas trukusio abipusio šaudymo iš patrankų jis privertė bėgti anglų karo laivą „Scarborough“.

Pirmiausia dėl šio savo žygdarbio jis tapo įžymiausiu vyru visoje Karibų jūroje. Jau 1718 m. birželio mėn. Tyčas vadovavo nedideliam laivynui, kurį sudarė 4 laivai, keli tenderiai

PREMIJOS

Virdžinijos vyriausybė kiekvienam, kuris nuo 1718 m. lapkričio 14 d. iki 1719 m. lapkričio 14 d. tam tikrame jūros regione sugaus piratus, pažadėjo tokias premijas: už Edvardą Tyčą – 100 svarų (tais laikais tai buvo didžiuliai pinigai), už kiekvieno laivo, valties ar kitokios priemonės piratų kapitoną – 40 svarų, už kiekvieną leitenantą, kvartirmeisterį, bocmaną ar dailidę – 20 svarų, už kiekvieną puskarininkį – 15 svarų ir už kiekvieną eilinį piratą – 10 svarų.

Laisvalaikiu piratai mėgdavo lošti kortomis.

Piratai švenčia uosto užeigoje.

NEĮTIKĖTINA

Stedas Bonė (Stede Bonnet) buvo turbūt didžiausias pamišėlis iš visų laikų piratų. Jis buvo turtingas ir išsilavinęs majoras, kuris, baigęs tarnybą kariuomenėje, gyveno Barbadoso saloje. 1717 m. jis paliko savo sodinius, nusipirko jūrinę valtį, pastatė joje 10 patrankų, surinko 70 vyrų ir išplaukė piratauti. 1718 m. Bonė suėmė ir nuteisė myriop. Iš baimės jis parašė Pietų Karolinos gubernatoriui laišką, kuriame prašė malonės. Jis rašė, kad nori tapti nepajėgus piratauti, ir sutiko, kad nuo jo kūno būtų atskirtos „visos keturios galūnės“. Tačiau veltui – mirties bausmė Bonė buvo įvykdyta.

ANA BONI IR MERĖ RID

Moterų piračių pasitaikydavo jau nuo neatmenamų laikų. Dvi bene didžiausios nutrūktgalvės moterys piratės buvo Ana Boni (Anne Bonny) ir Merė Rid (Mary Read). Ana (piešinys viršuje) buvo nesantuokinė į Ameriką emigravusio airio teisininko duktė. Čarlstone ji dar visiškai jaunutė ištekėjo už jūreivio Džeimso Bonio (James Bonny) ir kartu su juo nukeliavo į Bahamų salas. Čia ji susipažino su elegantišku piratu Džeku Rekamu (Jack Rackam), paliko Džeimsą ir, apsivilkusi vyriškais rūbais, ėmė lydėti Rekamą jo jūrų žygiuose. Tuo pat metu Karibų jūroje siautėjo dar viena moteris – Merė Rid, nesantuokinė vienos anglės duktė. Merė (apačioje) didžiąją savo gyvenimo dalį praleido vilkėdama vyriškais drabužiais. Ji buvo junga karo laive ir iš pradžių tarnavo infanterijoje, o vėliau kavalerijoje. Čia ji ištekėjo už vieno savo draugo ir atidarė užeigą. Po to, kai gana greitai mirė jos vyras, Merė vėl pradėjo rengtis vyriškais drabužiais ir užsiverbavo į vieną olandų laivą. Šį burlaivį užpuolė piratai – tai buvo Rekamo ir Anos gauja. Merė liko su jais ir dabar jie visi kartu plaukiojo Karibų jūroje, puldinėdami laivus. Merė ir Ana buvo „aukšto lygio“ piratės. 1720 m. jas suėmė ir teisė, bet kadangi jos abi tuo metu laukėsi, jų nenubaudė mirties bausme. Greitai po to Merė mirė kalėjime nuo karštinės, o Ana pradingo be pėdsakų.

(nedideli vienstiebiai laivai) ir 400 vyrų. Užgrobtas prekes Juodabarzdis palikdavo Šiaurės Karolinoje, kurios gubernatoriui jis atiduodavo dalį savo „pajamų“.

Šiaurės Karolinoje Tyčas jautėsi toks saugus, kad čia pradėjo piratauti upėse ir plėšikauti sausumoje. Galiausiai netgi pradėjo rinkti duoklę už tai, kad jis ir jo piratai neplėšikautų ir nedegintų pasėlių. O kadangi gubernatorius, kuris šiaip jau privalėjo įvesti tvarką, palaikė visus Juodabarzdžio „darbelius“, nukentėję laivų savininkai, pirkliai ir žemvaldžiai kreipėsi pagalbos į gretimos Virdžinijos valstijos gubernatorių.

Koks buvo Juodabarzdžio galas?

1718 m. rudenį Virdžinijos gubernatorius Aleksandras Spotsvudas nustatė premiją už Juodabarzdžio suėmimą. Tuo pat metu jis paprašė anglų „James River“ jūrų bazės pagalbos. Čia stovėjusio karo laivo „Pearl“ leitenantas Robertas Meinardas (Robert Maynard) gavo dvi jūrines valtis ir jam buvo įsakyta sugauti Juodabarzdį.

1718 m. lapkričio 21 d. vakare Meinardas pastebėjo jūrų plėšikus Okrakokės užutekyje. Kitą rytą abu jo laivai per patrankos šūvį

prisiartino prie piratų laivo. Tyčas, kuris po naktinio girtuokliavimo sausumoje vėl buvo grįžęs į laivą, pradėjo šaudyti. Jis priplaukė prie didesnio karo laivo ir apmėtė jį rankinėmis granatomis ir bombomis. Abiem laivams susilietus šonais, piratai į karo laivo denį pradėjo mėtyti parako, švino ir geležies gabalėlių pripildytus butelius su degančiomis virvutėmis.

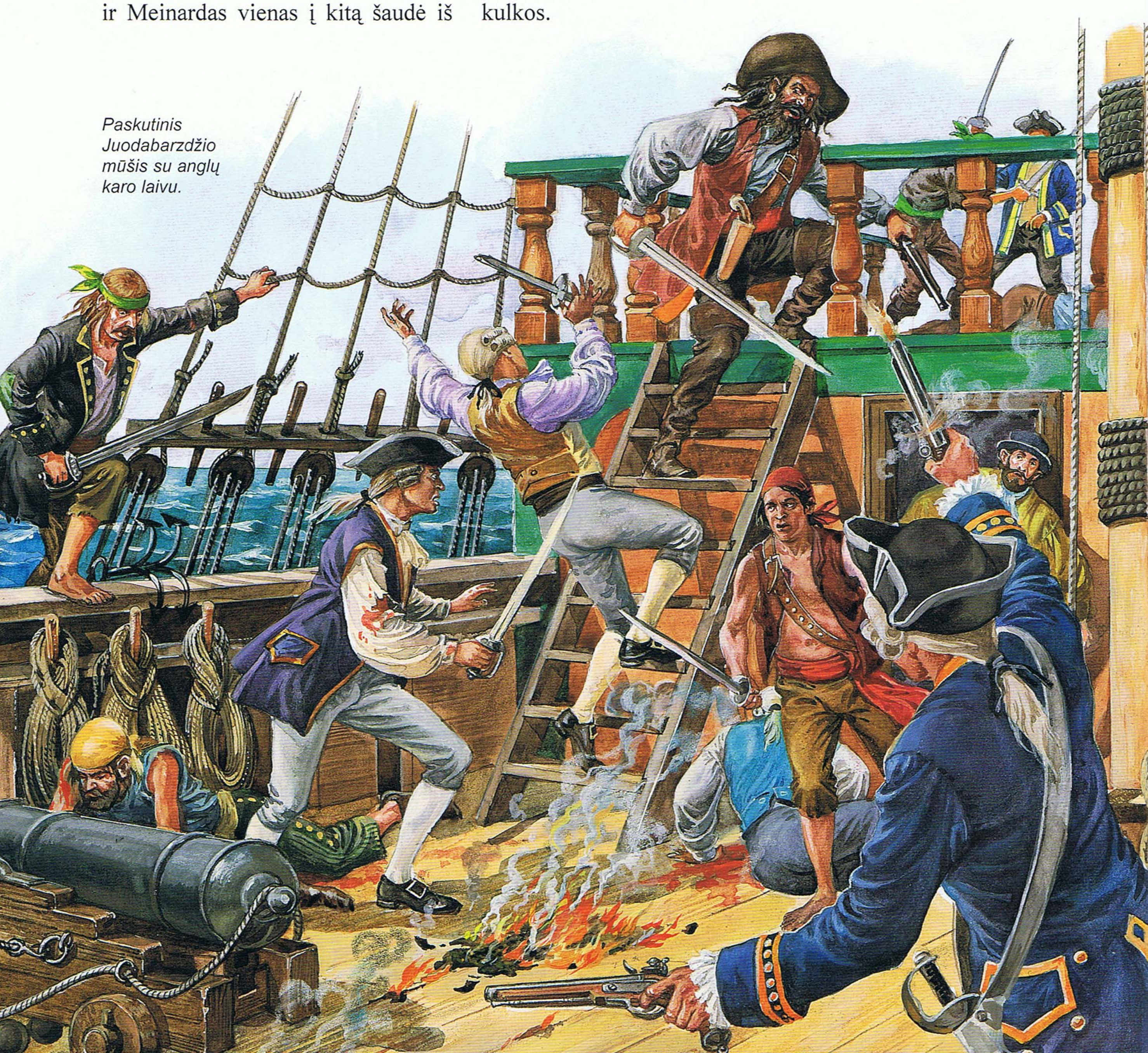

Rankinė piratų granata.

Kai denį užklojo paskutinio sprogusio butelio dūmai, Juodabarzdis ir keli jo žmonės pradėjo abordažą – prasidėjo kruvinos skerdynės. Tyčas ir Meinardas vienas į kitą šaudė iš pistoletų. Tyčas buvo sunkiai sužeistas. Rėkdamas ir urgzdamas jis puolė karininką mosuodamas kardu. Abu vyrai sukryžiavo savo ginklus. Meinardo ginklas sulūžo, tačiau kai Tyčas pakėlė savo kardą mirtinam smūgiui, vienas anglų kareivis jam į kaklą įsmeigė peilį. Bet Juodabarzdis dar kovojo ir tik šiek tiek vėliau, nusilpęs dėl prarasto kraujo, nuvirto ant denio ir mirė. Jo kūne anglų kareiviai suskaičiavo 25 žaizdas – 5 žaizdas paliko pistoleto kulkos.

IŠRŪKYTI

Pavojingi ginklai buvo ir piratų granatos. Tai būdavo 8 cm skersmens parako pripildyti ketaus rutuliai. Truputį pasitreniravę, piratai juos numesdavo maždaug 25 m. Kartais tos granatos būdavo nešiojamos kartu su mažomis grūstuvėmis – poveikis būdavo siaubingas. Be to, būdavo ir dvokiančių cheminių granatų, kurias pripildydavo dervos, salietros, anglies miltelių ir gyvsidabrio.

Paskutinis Juodabarzdžio mūšis su anglų karo laivu.

„Linksmasis Rodžeris“

Bartolomėjus Robertsas *Džekas Rekamas* *Juodabarzdis*

Puldami piratai dažniausiai iškeldavo piratų vėliavą – „Linksmąjį Rodžerį“ („Jolly Roger“). Dėl šio anglų kalbos žodžio kilmės ginčijamasi: vieni tyrinėtojai mano, kad šis žodis kilo iš arabų kalbos „ali rajah“ („jūrų karaliaus“). Tuo tarpu kiti mano, kad jis kilo iš prancūzų kalbos: „joli rouge“ („gražiai raudona“) – mat pirmosios piratų vėliavos buvo kraujo spalvos.

Tomas Tju *Kristoferis Kondentas*

Blokada

Įžūliausias Juodabarzdžio žygis buvo Čarlstono, Pietų Karolinos valstijos sostinės, blokada. Labai greitai jis užgrobė miesto uoste stovinčius laivus, nustatė išpirkas jų keleiviams ir pareikalavo vaistų, kurių jam tučtuojau reikėjo. Jis pareiškė, kad jeigu jo reikalavimai nebus patenkinti, visiems belaisviams bus nukirstos galvos. Miestas patenkino visus jo reikalavimus.

Nukirsta Juodabarzdžio galva kaip pergalės trofėjus buvo pakabinta ant pirmojo flotilės laivo bugšprito. Vėliau šią galvą rado, užmautą ant kuolo pakrantėje prie Riverhemptono žiočių. 13 iš 15 mūšyje nežuvusių ir suimtų piratų buvo pakarti.

Kas buvo „jūrų plėšikų karalius“?

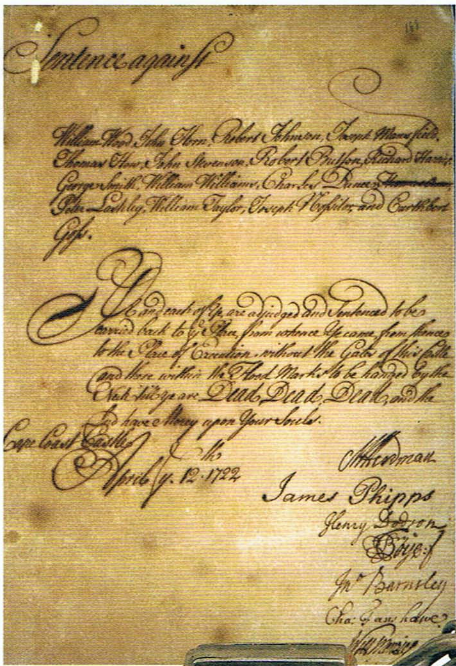
Paskutinis didysis „aukso amžiaus“ piratų kapitonas buvo Bartolomėjus Robertsas (Bartholomew Roberts). Jis irgi buvo tamsaus gymio, todėl irgi save vadino Juodabarzdžiu. Robertsas negerė alkoholio, vilkėdavo elegantiškais drabužiais. Jis buvo puikus jūrininkas ir drąsus kovotojas. Tik per trejus metus (1719–1722) jis užgrobė apie 400 laivų.

1721 m. Robertsas, kuris ant peties pakabintame šilkiniame dirže visuomet turėdavo dvi poras pistoletų, jau vadovavo 4 laivų flotilei. Jis plėšikavo ir prie Pietų Amerikos, ir Karibų jūroje, kartais pasiekdamas ir Afrikos vergų pakrantę. Ir visur Robertsui puikiai sekėsi. 1720 m. spalį jo piratai per keturias dienas (!) Karibų jūroje užpuolė, išgrobstė ir paskandino 16 laivų. Po pusmečio Robertsas netoli Vakarų Afrikos pakrantės per dvidešimt keturias valandas užgrobė 11 burlaivių. Už kiekvieną jų jis pareikalavo 8 svarų aukso smilčių išpirkos. Atrodė, kad Juodabarzdis Robertsas yra nenugalimas.

Tačiau 1722 m. sėkmė apleido Robertsą. Vasario 5 d. „Swallow“, karinis anglų laivyno laivas, po kelis mėnesius trukusių paieškų atrado flotilę prie Papūgos salos netoli Afrikos vakarų pakrantės. Robertsas palaikė tariamai sprunkantį „Swallow“ prekybiniu portugalų laivu ir pasiuntė jam įkandin savo didžiausią pagalbinį laivą.

Tačiau kitą dieną „Swallow“ šį laivą užpuolė ir „išvedė iš žaidimo“. Dabar „Swallow“ iškėlė neįtartiną

Sentence against
Cape Coast Castle April y 12. 1722
James Phipps

Teismo aktas su mirties nuosprendžiu Robertso piratams.

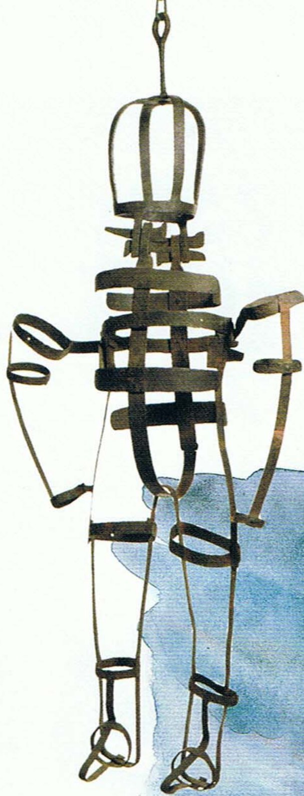
Pėdų grandinės.

Prancūzijos vėliavą, apsigręžė ir priartino prie Robertso „Royal Fortune“. Kai piratai suprato, kas dedasi, jau buvo vėlu. Robertsas norėjo, kad jo po išgertuvių nelabai ant kojų besilaikantys piratai apsieitų be mūšio, ir mėgino pasiekti sausumą, tačiau „Swallow“ šonu užtvėrė jiems kelią. Robertsui kulka pataikė į kaklą ir jis mirė, o šiek tiek vėliau pasidavė ir laivo įgula.

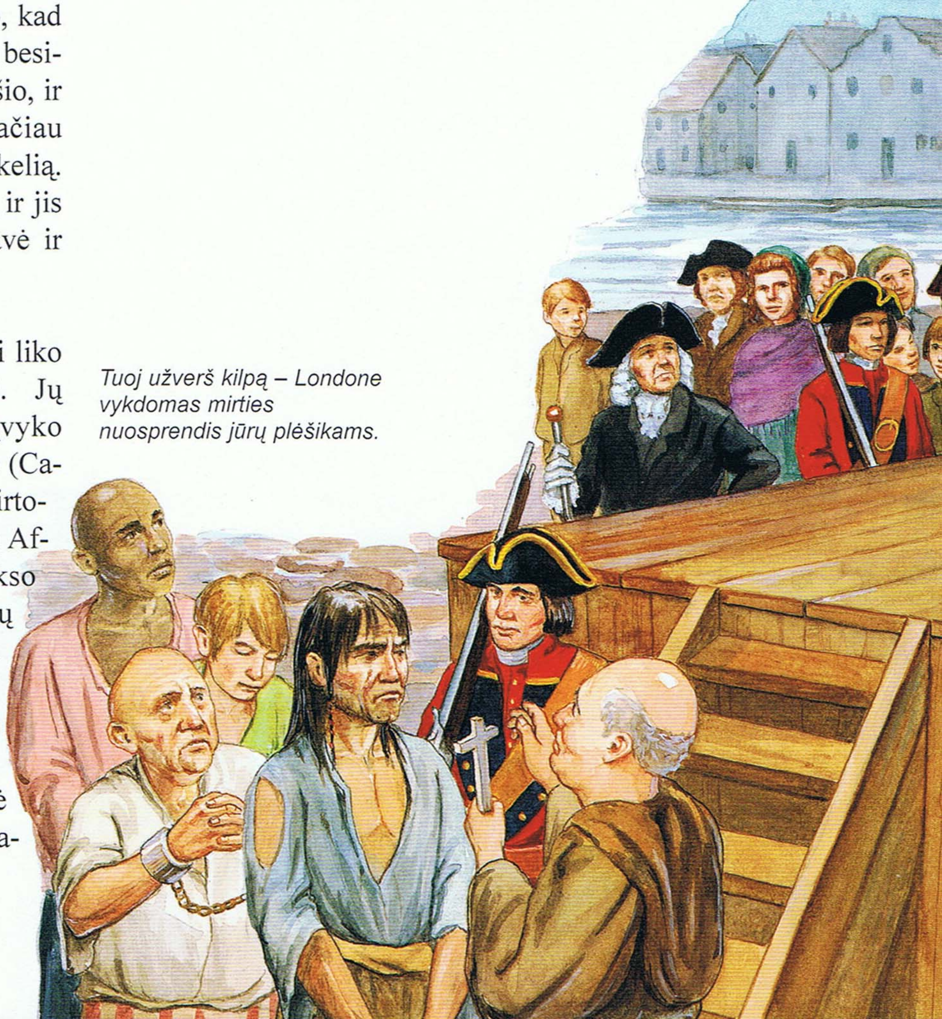
Kokia buvo „aukso amžiaus“ pabaiga?

Po kovos su „Swallow“ gyvi liko 264 piratai. Jų teismas įvyko Keip Kousto (Cape Coast) tvirtovėje, Vakarų Afrikos Aukso krante. Tai buvo didžiausias tų laikų piratų teismo procesas. Tuos, kurie sugebėjo įrodyti, kad piratais tapo ne savo valia, paleisdavo. 91 piratas nesugebėjo to įrodyti. 54 iš jų nuteisė myriop ir (išskyrus du, kurių malonės prašymai buvo patenkinti) 1722 m. balandį pakorė. Dar ilgai ant Keip Kousto kalvų kabojo aštuoniolikos derva aplietų piratų lavonai ir juos galėjo matyti visi į uostą atplaukiantys laivai.

Po šios masinės egzekucijos piratų aukso laikai baigėsi. Iš 2000 piratų, 1720 m. kėlusių siaubą Vestindijai, po trejų metų liko tik tūkstantis, o 1726 m. – tik du šimtai. Pasiteisino daugybė įvairių tarptautiniu mastu taikomų priemonių piratavimui įveikti – įstatymai, premijos už piratų galvas, piratų medžioklės ir neigiama visuomenės nuomonė. Be to, prie piratų skaičiaus sumažėjimo prisidėjo ir tai, kad dabar jų medžiotojai juos vydavosi šiuolaikiniais gariniais laivais. Galiausiai XIX a. „jūrininkų tautų“ karo laivynai tiek sustiprėjo, kad jiems jau nebereikėjo „laisvųjų medžiotojų“.

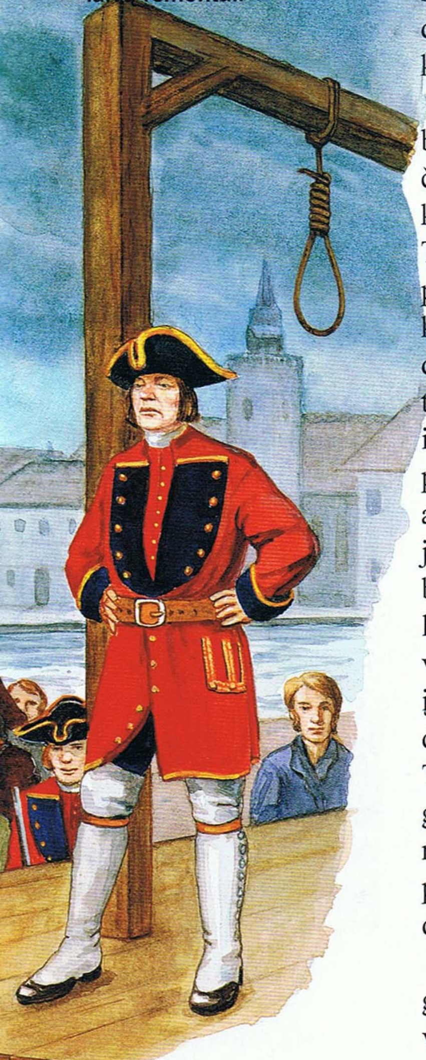
Geležinis narvas – kai kurių pakartų ir derva apipiltų jūrų piratų „paskutinė ramybės vieta“.

Tuoj užverš kilpą – Londone vykdomas mirties nuosprendis jūrų plėšikams.

PIRATŲ LIZDAS

Madagaskaras, esantis priešais Afrikos rytinę pakrantę, buvo ideali vieta piratams. Didelės įlankos labai tiko uostams. Iš čia piratai plaukdavo pulti prekybinių laivų. Sala taip pat siūlė pakankamai gamtinių gėrybių – maisto, vandens ir medienos piratų laivų remontui.

„Piratų kruizas“

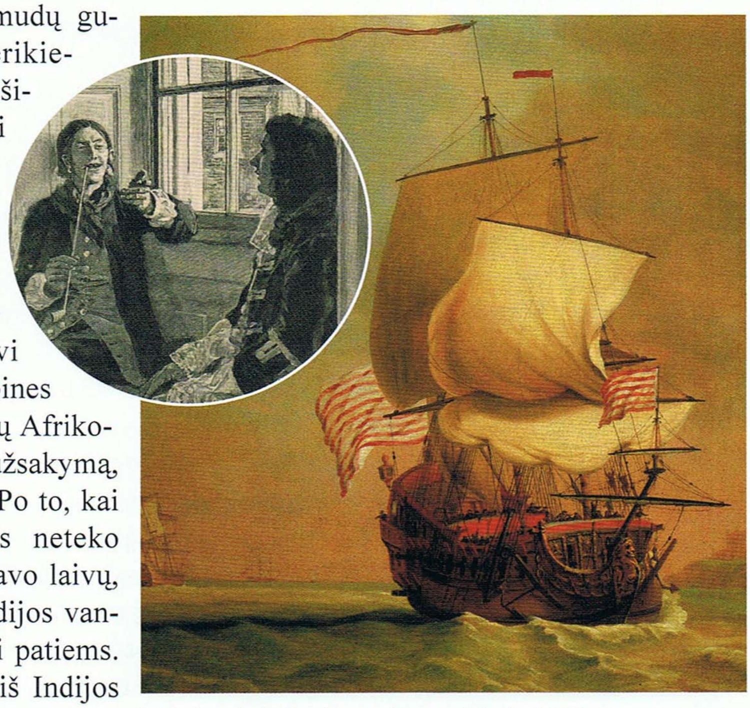
Ką vadino „piratų kruizu“?

XVII a. pabaigoje ir XVIII a. pradžioje piratai du kartus paliko jų nuolatinio plėšikavimo vieta tapusį Karibų jūros regioną. Jie išplaukė iš Amerikos aplink Gerosios Vilties kyšulį į Indijos vandenyną. O Afrikos, Arabijos ir Indijos pakrantėse plėšikaujančių piratų kelionės pradžios ir grįžimo tašku tapo Madagaskaras.

1692 m. Bermudų gubernatorius amerikiečiui, laisvųjų plėšikų laivo kapitonui Tomui Tju davė pelningą užsakymą: piratas dviem laivais turėjo užpulti ir išgrobstyti dvi prancūzų prekybines atstovybes Vakarų Afrikoje. Tju priėmė užsakymą, bet jo neįvykdė. Po to, kai lūžus stiebui jis neteko vieno iš dviejų savo laivų, įkalbėjo įgulą Indijos vandenyne plėšikauti patiems. Tju buvo matęs iš Indijos grįžtančių jūrininkų ir žinojo, kad šiuo keliu į Europą iš rytų atgabenama vis daugiau turtų.

Tju apiplaukė Afriką ir Madagaskaro saloje pasipildė maisto ir vandens atsargas. Ši tropikų sala ypač gerai tiko piratams. Vis daugiau jų persikeldavo į šią salą iš Karibų jūros – jie norėjo savo rytų lobių dalies. Bab el Mandelio sąsiauryje, ten, kur galima įplaukti į Raudonąją jūrą, Tju pradėjo tykoti su savo jūrine valtimi „Amity“ („Draugiški santykiai“). Po kelių dienų jie užpuolė Didžiojo Indijos Mogulo flagmaną, kurį Tju su keliais savo sėbrais užgrobė. Jiems atiteko daug aukso, sidabro, perlų, brangakmenių, prieskonių ir dramblio kaulo.

1694 m. Tju dar kartą patraukė į Madagaskarą, kur jis su anglu piratų kapitonu Džonu Averi (John Avery) buvo sutaręs kartu plaukti plėšikauti. Tju šio žygio metu žuvo, o Averi pavyko dar kartą užgrobti Didžiojo Indijos Mogulo laivą. Jis pasigrobė tokius pasakiškus lobius, kad Didysis Mogulas pradėjo grasinti anglams, jog jis griebsis atsakomųjų priemonių.

Viršuje: piratų kapitonas Tomas Tju (kairėje) plepa su Niujorko gubernatoriumi. Apačioje: anglų jūreiviai plaukia į Ostindiją.

Indijos vandenyno žemėlapis. Į žygius pulti prekybinius laivus piratai išplaukdavo iš Madagaskaro salos (kairėje).

Kuo „pasižymėjo“ Viljamas Kidas?

1695 m. Anglijos vyriausybė nurodė paruošti kaperlaivį, kuriame buvo 34 patrankos, o jo įgulą sudarė 154 vyrai. „Adventure Galley“ turėjo medžioti piratus Indijos vandenyne, be to, jis turėjo plėšti prancūzų prekybinius laivus. Šio laivo kapitonu tapo Viljamas Kidas (William Kidd), anglams tarnaujantis kaperlaivių kapitonas.

Kido kelionė prasidėjo labai nelaimingai. Kadangi jis Temzėje pagal visas taisykles nepasveikino anglų karo laivo, jo laivą sustabdė, į jį įžengė karininkai ir išsivedė 70 geriausių jo jūreivių. Grieždamas dantimis, jis turėjo Niujorke juos pakeisti kitais žmonėmis. Kai „Adventure Galley“ galiausiai pasiekė Indijos vandenyną, trečdalis įgulos mirė nuo choleros. Kidas dar kartą pasamdė jūreivius, tačiau šį kartą tai greičiausiai buvo piratai. Jis pradėjo nesėkmingai ieškoti piratų ir prancūzų laivų, bet atsargos tuo metu jau seko ir įgula pradėjo maištauti. Galiausiai Kidas užpuolė kelis nedidelius prekybinius laivus. Vėliau įvyko barnis ir jis nužudė vieną savo kanonierių. Kapitonui laimės neatnešė ir užgrobtas didelis prancūzų burlaivis.

Kapitonas Kidas liepė užkasti dalį savo grobio.

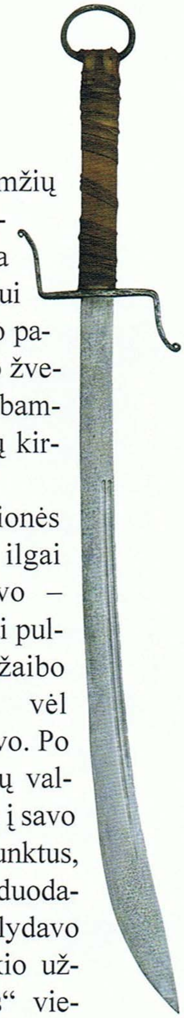
Kai jis norėjo pulti Indijos pakrantėje stovintį piratų laivą, jo vyrai atvirai jam pasipriešino ir 97 įgulos nariai perbėgo pas piratus.

Tuo metu jau buvo išleistas potvarkis, kad Viljamas Kidas yra ieškomas. Vis dėlto kapitonas leidosi į kelionę namo. Jis norėjo įrodyti, kad yra nekaltas – tačiau veltui. 1699 m. jis buvo suimtas ir 1701 m. gegužę pakartas. Jo derva apipiltas lavonas kelerius metus kabojo prie Temzės. Galbūt dėl to Viljamas Kidas vėliau buvo pradėtas laikyti tikru piratu: drąsiu, ryžtingu, tikru laimės kūdikiu – nors iš tikrųjų visų šių savybių, panašu, jam kaip tik ir trūko.

Klasikinio piratavimo pabaiga

Septintajame XIX a. dešimtmetyje buvo padarytas galas vergovei, kaperiavimui ir klasikiniam piratavimui. Dabar didžiosioms šalims, pirmiausia Anglijai, Prancūzijai ir JAV, priklausė didelė Žemės rutulio dalis. Jos diktavo prekybos sąlygas, joms priklausė didžiausi ir geriausiai ginkluoti laivai. 1856 m. Paryžiuje jos priėmė pareiškimą, kad nuo šiol nebebus kaperiavimo (valstybiškai remiamo piratavimo). 1958 m. ir 1982 m. JTO piratavimą apibrėžė kaip prievartos aktą, kurio atviroje jūroje „privatūs laivai griebiasi privačiais tikslais“. Šiandien piratavimu laikomas vien tik plėšikavimas jūroje.

Rytų jūrų piratai

DŽIUNGLIŲ PIRATAI

Mangrovių brūzgynuose gyveno ilanunai, baisūs Filipinų Mindanao salos piratai, daugiausia plėšikavę XIX a. pirmoje pusėje. Ilanunai savo aukas puldavo iki 30 m ilgio greitomis medinėmis valtimis, kuriose prie porinių irklų sėdėdavo iki 100 vergų, o ant mūšio platformos stovėdavo 30-40 raudonos spalvos drabužiais apsivilkusių ir grandininiais marškiniais apsaugotų karių. Kartais laivyną sudarydavo net iki 400 tokių valčių. Piratus pavyko išsklaidyti tik tuomet, kai buvo atrastos ir sugriautos jų slėptuvės džiunglėse.

Ar saugu buvo Kinijos jūrose?

1605 m. akylai besižvalgantis anglų ekspedicinio laivo „Tigras" jūreivis Kinijos jūroje pamatė bejėgę nelaimės ištiktą džonką (kinų valtį). Anglų laivo kapitonas pasiuntė valtis ir liepė perkelti keleivius į savo laivą. Tačiau kai anglų jūreiviai antrąkart įlipo į džonką, juos iš nugaros užpuolė ir nudūrė džonkoje pasislėpę vyrai. Tuo pat metu jau „Tigro" denyje esantys „nuskendusio laivo keleiviai" čiupo paslėptus peilius ir puolė ekspedicinio laivo įgulą. Nors anglai ir nugalėjo šiose kruvinose skerdynėse, tačiau buvo nužudytas laivu plaukęs įžymus anglų Arkties tyrinėtojas Džonas Deivis (John Davis).

Kinų piratai užpuola prancūzų garinį laivą (spalvotas 1913 m. spaudinys).

Kelių tūkstančių kilometrų ilgio Azijos pietų pakrantėje jau nuo pat viduramžių knibždėte knibždėjo jūrų plėšikų. Iš pradžių tuo daugiausia vertėsi žvejai – žvejybos sezonui pasibaigus ieškodavę „nedidelio papildomo uždarbio". Jie puldavo žvejų valtimis, ginkluoti peiliais, bambuko ietimis ir medkirčių kirviais.

Šių piratų kelionės niekuomet ilgai neužtrukdavo – jie netikėtai puldavo ir žaibo greitumu vėl pradingdavo. Po poros dienų valtys grįždavo į savo atraminius punktus, kur plėšikai parduodavo grobį ir pasidalydavo pinigus. Vieno tokio užpuolimo „uždarbis" vienam plėšikui prilygo kinų žemdirbio uždarbiui per tris su puse mėnesio. Dauguma tokių piratų komandų išsiskirstydavo tik po vieno žygio, kiti kartu plėšikaudavo porą ar trejetą mėnesių. Nors ši piratavimo

Viršuje: kinų piratų vėliava.

Dešinėje: anglai 1849 m. sumuša piratų laivyną. Pačiame viršuje dešinėje: dviejų ašmenų kinų kardas (apie 1600 m.).

forma ir buvo labai „nemaloni“ užpultiesiems, tačiau rimta problema ji taip niekuomet ir nevirto.

1805 m. didžiausios kinų piratų

Jūrininkus Pietų Kinijos jūroje piratai yra užpuolę daugybę kartų – o ir šiandien nesiliauja jų puldinėję.

gaujos susijungė į didžiausią visų laikų jūrų plėšikų sąjungą. Šios sąjungos vadeiva tapo piratas Čengas I. Sąjungai priklausė šeši skirtingų spalvų laivynai, kurių kiekvieną sudarė 70–300 džonkų. Didžiausias ir svarbiausias buvo Raudonosios Vėliavos laivynas, kurį sudarė daugiau kaip 300 džonkų ir beveik 40 000 piratų.

Kokio didumo buvo kinų piratų sąjunga?

Piratų sąjungos gaujos veikė Pietų Kinijos jūroje. Tačiau jos ne tik grobė laivus ir puldinėjo pakrančių gyvenvietes, bet ir reikalaudavo išpirkų už belaisvius, laivus ar net ištisus kaimus. O tas, kuris norėjo, kad šie baisūs, su niekuo nesiskaitantys plėšikai jo pasigailėtų, mokėdavo „už apsaugą“. Ir jau greitai be piratų išduoto „laiško-leidimo“ į jūrą prie Kinijos pakrantės neišplaukdavo beveik nė vienas laivas.

Didžiausi piratų laivai buvo vandenyne plaukioti tinkamos karinės džonkos, kurių įgulą sudarė 300–400 žmonių ir kuriose būdavo 30–40 patrankų. Sekliuose pakrančių vandenyse jūrų plėšikai naudodavo perdarytas prekybines

Kokia buvo piratų džonkų įranga?

PIRATŲ GINKLAI

Kinų piratų sąjungos laivų įgulos buvo ginkluotos kinų šautuvais, abordažo kabliais, kalavijais, durklais ir bambuko ietimis. 5 m ilgio ieties smaigalys buvo labai aštrus, panašus į kardą. Piratai jas taikliai mėtydavo ir jų būdavo nepaprastai bijoma.

Kinų piratų laivynas rengiasi pulti.

Ponia Čeng

Čeng I Sao, arba ponia Čeng, buvo garsiojo pirato Čengo I žmona. Kai 1807 m. Čengas I žuvo viename piratų žygyje, ji tapo piratų laivyno vadeiva. 1808 m. ponia Čeng įspūdingai įrodė, kad yra puiki karvedė. Prieš ją pasiųsta Imperatoriaus eskadra buvo įviliota į pasalą ir didesnė šios eskadros dalis buvo sunaikinta. Po to į kovą su piratais patraukė dar stipresnis laivynas. Tačiau tuo metu buvo štilis ir laivai nejudėdami plūduriavo vienas priešais kitą. Tada tūkstančiai piratų šoko į vandenį, nuplaukė iki priešų džonkų ir jas puolė. 1810 m., kai virš piratų sąjungos pakibo skilimo grėsmė, ponia Čeng pradėjo derėtis su vyriausybe ir sumanių derybų dėka sau ir savo žmonėms išsaugojo nemažai laisvių ir vertybių. Ji mirė sulaukusi šešiasdešimt devynerių.

Tas, kuris nenori girdėti...

... turi jausti. Kokios gi buvo svarbiausios elgesio taisyklės piratų sąjungos laive?

1. Jeigu vyras be leidimo išlipa sausumoje, jis turi būti suimtas, ir tuomet, visam laivynui žiūrint, turi būti pragręžtos jo ausys. O jeigu jis šį savo žingsnį pakartos dar kartą, bus nužudytas.
2. Pirmiausia turi būti raštu sudarytas užgrobtų gėrybių sąrašas – kol nebus sudarytas sąrašas, negalima nieko imti. Grobis padalijamas į dešimt lygiaverčių dalių. Dvi dalys atiduodamos išdalyti, o aštuonios padedamos į sandėlį, kad jomis galėtų naudotis visi. Už bet kokį neteisėtą gėrybių pasiėmimą iš sandėlio baudžiama mirties bausme.

džonkas, kuriose tilpdavo iki 200 įgulos narių ir 12–25 pabūklai.

Čia dar pridėkime nedideles upių džonkas, kuriomis piratai galėdavo perplaukti ir seklumas, kad užpultų kaimus ir sodybas.

Paprastai visu laivynu puolančios piratų džonkos su lygiaverčiais priešininkais susidūrė tik tuomet, kai jas pradėjo pulti gariniai britų ir olandų karo laivai su patrankomis.

Kada suiro piratų sąjunga?

Piratų sąjunga nuolat augo ir didėjo. Savo klestėjimo laikais ji vienijo daugiau kaip 1000 džonkų ir beveik 150 000 piratų. Tokio jūrų plėšikų kiekio pasaulio istorijoje dar nėra buvę.

Piratų armija buvo tokia stipri, kad puldavo ir sausumos karinius objektus. Labiausiai drebėdavo pakrančių garnizonų įgulos, mat jos turėdavo dideles maisto ir ginklų atsargas. Po didžiųjų piratų laivų patrankų ugnies priedanga mažesnės džonkos praplaukdavo į uostus; jūrų plėšikai plėšė vieną gyvenvietę po kitos ir jau greitai jie pradėjo kontroliuoti visą Guandongo provincijos pakrantę. Vis žvėriškiau besielgiantys piratai nužudė specialų imperatoriaus įgaliotinį ir galiausiai pradėjo grasinti Guangdžou (Kantono) didmiesčiui.

Kinijos valdžia paprašė anglų ir portugalų pagalbos, ir jie kartu su kinų armijos daliniais 1809 m. lapkričio mėn. Lantoa salos įlankoje stojo į kovą su piratų laivynu ir jį užblokavo. Tačiau pasikeitė vėjo kryptis ir visas darbas nuėjo niekais. Kai Kinijos imperatorius pamatė, kad karinėmis priemonėmis piratų įveikti nepavyks, jis pasiūlė jiems, kad tie, kurie pasiduos, bus atleisti nuo bausmės.

Budelis kerta galvą piratui Tongkingo provincijoje, Prancūzų Indokinijoje. Medžio raižinys (apie 1890 m.).

Jūrų plėšikai sutiko – jiems buvo leista pasilikti sau didesnę užgrobtų gėrybių dalį. Tačiau jų sąjunga suiro. Vis dėlto tai dar nebuvo piratavimo pabaiga – visą likusią XIX a. dalį Kinijos jūroje nuolat būdavo galima išgirsti apie piratų antpuolius.

Be abordažo kablio ir raiščio ant akies

Ar piratų dar yra ir šiais laikais?

Pasaulio visuomenės akiratyje šiuolaikinis piratavimas vėl atsidūrė tik XX a. aštuntojo dešimtmečio pradžioje. Tais laikais savo tėvynę paliko tūkstančiai vietnamiečių ir dauguma jų mėgino bėgti jūra valtimis. Didelė dalis šių „Boat People" vadintų bėglių niekuomet nepasiekė savo tikslo – juos užpuolė, apiplėšė ir nužudė plėšikai. Šimtai žmonių laikomi dingusiais be žinios.

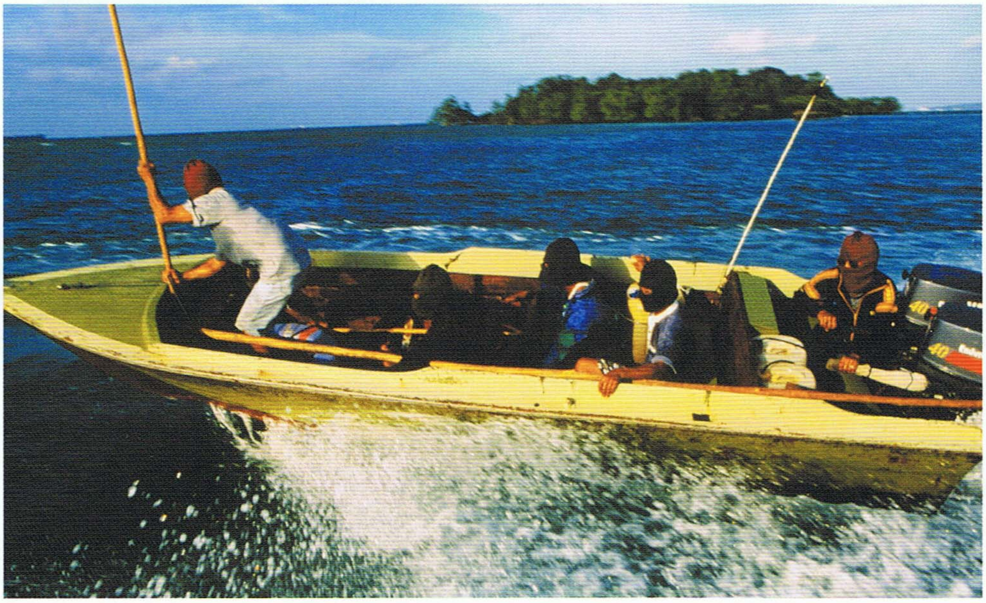
Šių dienų piratas.

Greitai beveik kasdien pradėjo atsirasti pranešimų apie piratų užpuolimus, neretai piratai puldavo ir didelius laivus. Tačiau vis dažniau būdavo žudomi žvejai, plėšiamos jachtos, pagrobiami kroviniai ir puolami tanklaiviai. Plėšikavimas Pietryčių Azijos pakrančių vandenyse vėl tapo rimta problema.

Ypač daug pranešimų apie piratų puolimą atkeliaudavo iš šiaurinės Malakos sąsiaurio dalies. Šioje vietoje laivai turi plaukti gerokai lėčiau, ir dėl to labai vargingomis sąlygomis gyvenantys pakrančių gyventojai vis mėgina apiplėšti kokį laivą.

Malakos sąsiauriu per savaitę praplaukia iki 6000 laivų ir bent vieną laivą per savaitę mėginama apiplėšti. Pavojai laivų tyko ir Bengalijos įlankoje, Pietų ir Rytų Kinijos jūrose bei vandenyse tarp nesuskaičiuojamos daugybės Filipinų salelių. Afrikoje piratai daugiausia tyko prie Somalio ir Nigerijos, o Vidurio ir Pietų Amerikoje – netoli Kolumbijos, Brazilijos, Kosta Rikos ir Ekvadoro pakrančių.

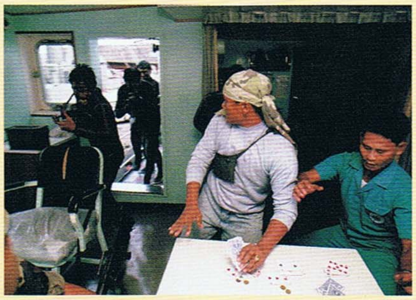
„SHIPLOC" – tai siųstuvas, kas porą valandų pranešantis į sausumą apie laivo koordinates. Laivui akivaizdžiai nukrypus nuo kurso ir didėjant įtarimui, kad laivas užgrobtas, galima greitai imtis priemonių. Tik laivo savininkas žino, kurioje laivo vietoje yra batų dėžės didumo siųstuvas. Kad jį rastų, piratai turi perversti visą laivą ir šios paieškos gali užtrukti kelias dienas. Prisijungęs prie interneto ir įvedęs slaptažodį laivo savininkas gali bet kuriuo momentu patikrinti laivo kursą. Ši sistema veikia ir tuomet, kai laive išjungiama elektros srovė.

Filipinų piratai savo „Kumpit" laivelyje – siauroje medinėje valtyje be kilio su dyzelino varikliu.

„Selayang“ užpuolimas

2001 m. birželio naktį skaisčiai šviečia žvaigždės. Beveik 100 m. ilgio tanklaivis „Selayang“ atsargiai stumiasi pirmyn pro Malakos sąsiaurį. Naftos pripildyto sunkaus tanklaivio denyje ramu ir niekas nepastebi, kad prie jo priplaukia ir už šono „užsikabina“ siaura medinė valtis. Į denį užlipa vyrai, kurių veidus dengia vilnos kepurės su skylėmis akims. Trys vyrų būriai perbėga „Selayang“ denį ir įveikia jo įgulą. Kitą dieną tanklaivio nebeįmanoma pažinti: jo stogas jau nebe raudonas, bet mėlynas, abu stiebai ne balti, o mėlyni. Toje vietoje, kur anksčiau puikavosi užrašas „Selayang“, dabar parašyta „Warm Yung“. Denyje prasideda kasdienis gyvenimas, o belaisviai lieka uždaryti. Tačiau kai po savaitės „Selayang“ nori paslapčiomis perduoti savo krovinį slaptoje Borneo salos įlankoje, staiga pasirodo trys greiti kateriai su jūrų laivyno kariškiais. Piratai nustebę iškelia rankas į viršų – jie nežinojo, kad „Selayang“ yra paslėptas „Shiploc“ siųstuvas...

Saugos firmos nariai demonstruoja, kaip galima apsiginti nuo piratų.

Piratai vis drąsiau naudoja atvirą prievartą – tai nustatė tarptautinio laivininkystės biuro (IBM) antipiratų centras. Jo buveinė yra Malaizijos sostinėje Kuala Lumpure. Nuo 1991 m. čia registruojami viso pasaulio piratų užpuolimai. Centro darbuotojai įspėja laivus ir ieško pradingusių krovinių. Be to, jeigu jie mato, kad būtinai reikia pakeisti kokią nors tarptautinės jūrų teisės normą, reikalauja šio pakeitimo. Mat ir šiandien kova su piratavimu lieka tik su piratais susidūrusių valstybių reikalu. Kadangi pakrančių sargyba, persekiodama jūrų plėšikus, negali įplaukti į kaimyninių šalių vandenis, nemažam piratų laivų skaičiui pavyksta paspukti. Be to, dar yra keliolika šalių, kurių žinybos ir tarnybos kartu su piratais „suka tamsius darbelius“. Ir tik bendradarbiaujant tarptautiniu mastu galima iš tikrųjų užkirsti kelią piratavimui.

Laivai-vaiduokliai

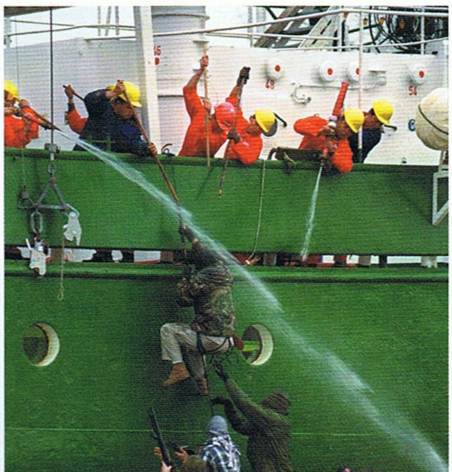
Piratų mafija laivo pagrobimą planuoja kaip sudėtingą banko apiplėšimą. Įveikę laivo įgulą, piratai teptuku užtepa laivo pavadinimą ir pakeičia jį nauju. Po to krovinys iškraunamas kokiame nors uoste, laivas užregistruojamas su nauja vėliava ir pasaulio rinkoje nebrangiai pasiūlomas užsakomiesiems reisams. Suprantama, kad tokio vadinamojo „laivo-vaiduoklio“ krovinys vėl pavagiamas ir vėl viskas prasideda iš pradžių.

Kaip kovojama su šių laikų piratais?

Dažnai pakaktų jau vien tik slaptoje vietoje įmontuoto siųstuvo, infraraudonųjų spindulių kamerų, videokamerų, šviesos užtvarų arba elektros srove apsaugotos lazerių sistemos – ir tokio laivo būtų praktiškai neįmanoma užpulti nepastebėtam. Tačiau visos šios priemonės kainuoja daug pinigų. Kai kurios laivininkystės įmonės bent jau turi aliarmo pagalbos tarnybas, kad greičiau reaguotų užpuolimo atveju. Ir dieną, ir naktį jos pateikia savo laivams informaciją apie naujausius piratų puolimus.

Singapūro pakrančių policija patruliuoja.

Piratai puola krovininį laivą – tiesa, čia tik pakrančių sargybos treniruotės.

Žodynėlis

Borto pabūklų salvė – šūvių salvė, kai vienu metu viena kryptimi iššauna visi laivo borto pabūklai.

Brigantina – ne toks didelis, bet greitas dvistiebis burlaivis.

Bugšpritas – virš burlaivių pirmagalio kyšantis apvalus medžio galas burei pritvirtinti.

Džonka – didelis burlaivis (daugiausia kinų). Jo lanksčios, į žaliuzes panašios burės buvo daromos iš bambukmedžiu sustiprintų, šilko klijais suklijuotų demblių.

Eskadra – karo laivų junginys.

Flagmanas – laivyno vieneto laivas, kuriame yra admirolas.

Forštevenis – laivo priekio sija.

Fregata – burinis karo laivas su patrankomis, kuriame yra mažiausiai trys stiebai.

Galeasas – iki 80 m ilgio didelė galera. Kai kurių galeasų deniuose būdavo apie 70 patrankų.

Galeotas – mažesnė viduramžių galera, kurios abiejuose šonuose būdavo tik po 16–20 irklų, o vienu irklu irkluodavo tik vienas vyras.

Galera – ilgas, siauras ir žemas karo laivas, varomas irklais ir burėmis.

Hanzos karinis-prekybinis laivas (*Kogge*) – XII–XV a. dviejų ar trijų stiebų burlaivis su įtvirtinimais denio priekyje ir užpakalyje.

Įtvirtinimai – viduramžių laivo denio priekyje ir užpakalyje pastatyti įtvirtinimai (vėliau jie būdavo tvirtai sujungiami su laivo korpusu).

Jūrinė valtis – greitas vienstiebis burlaivis su ilgu bugšpritu.

Karavelė – XIV–XVI a. laivas su keliais stiebais ir aukštais laivagalio įtvirtinimais.

Kilis – laivo dugno išilginė sija.

Konvojus – su apsauga plaukiojantys prekybiniai laivai.

Korsaras – Viduržemio jūros pirato pavadinimas.

Laivagalis – viskas, kas yra už laivo vidurio.

Laivo paskuigalis – užpakalinė laivo dalis.

Mazgas – laivo greičio matavimo vienetas (1 mazgas atitinka 1,852 km/h).

Muškieta – senas šautuvas, užtaisomas iš priekio ir uždegamas dagtimi.

Pirmagalis – priekinė laivo dalis.

Prau – liaunas Malaizijos burlaivis (dažniausiai vienstiebis) su viena arba dviem greta plūduriuojančiomis plūdėmis.

Prekybinis laivas – laivas, pirmiausia skirtas vežti kroviniui, tačiau galintis gabenti ir keleivius.

Prizas – pagal karo jūrose teises kaip grobis užgrobtas priešo laivas su kroviniu.

Reide laivas stovi tuomet, kai jis nuleidžia inkarą nuo vėjo ir jūros bangavimo apsaugotoje „laukimo vietoje“ netoli uosto.

Rėja – horizontaliai prie laivo stiebo pritvirtinta apvali sija, prie kurios tvirtinama burė.

Relingas – ant laivo borto sienos uždėti turėklai.

Takelažas – laivo burė, lynai ir virvės.

Tenderis – lydintis laivas, gabenantis degalus, maisto, vandens atsargas ir pan.

Trirema – VII–III a. pr. Kr. karo laivas su bure ir dviem viena virš kitos esančiomis irklininkų eilėmis.

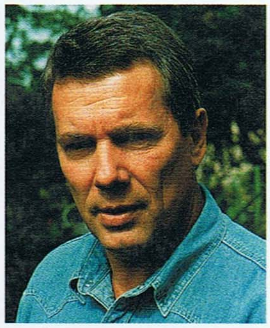

Rodyklė

KAS YRA KAS

Piratavimas yra toks pat senas dalykas kaip ir pati jūreivystė. „Peirates“ graikai vadindavo vyrus, plaukdavusius per jūrą plėšikauti tolimų kraštų pakrantėse. Vėliau šis žodis transformavosi į žodį „piratai“ ir jį pradėjo vartoti visos jūrų tautos – nesvarbu, ar šie piratai kėlė nerimą jūrose kaip jūrų plėšikai ar vikingai, kaperiai, korsarai. Kodėl jūreiviai tapdavo jūrų plėšikais? Kur dažniausiai laivus užpuldavo daugelis plėšikų? Kas toks buvo baisusis Juodabarzdis? Kaip gyvendavo piratų laivo įgula?

Šioje KAS YRA KAS serijos knygoje **Rainer Crummenerl** profesionaliai ir įdomiai pasakoja apie jūrų plėšikų pasaulį. Be to, knygoje rašoma apie tai, kur dar ir šiandien pasaulyje galima sutikti piratų.

Šioje serijoje išleista:

1. **Septyni pasaulio stebuklai**
2. **Burtininkai, raganos ir magija**
3. **Mūsų Žemė**
4. **Senovės Egiptas**
5. **Senovės Roma**
6. **Dinozaurai**
7. **Arkliai**
8. **Pasaulio religijos**
9. **Oras**
10. **Senovės Graikija**
11. **Žvaigždynai ir Zodiako ženklai**
12. **Automobiliai**
13. **Gamtos katastrofos**
14. **Piratai**
15. **Vėliavos**

ISBN 9955-14-152-2

MŪSŲ KNYGA